

**Hurtig Henriikka ja Hänninen Jaana**  
**USKONTOKASVATUS TORNION JA YLIVIESKAN**  
**ESIOPETUKSESSA**

**Opinnäytetyö**  
**KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU**  
**Kansalaistoiminta ja nuorisotyö**  
**Maaliskuu 2010**



## TIIVISTELMÄ

<b>Yksikkö</b> Humanistinen ja kasvatusala, Ylivieskan yksikkö	<b>Aika</b> maaliskuu 2010	<b>Tekijä/tekijät</b> Henriikka Hurtig ja Jaana Hänninen
<b>Koulutusohjelma</b> Kansalaistoiminta ja nuorisotyö		
<b>Työn nimi</b> USKONTOKASVATUS ESIOPETUKSESSA Tutkimuskohteina Ylivieska ja Tornio		
<b>Työn ohjaaja</b> KT Reetta Leppälä	<b>Sivumäärä</b> 51+ 1	
<b>Työelämäohjaaja</b>		
<p>Halusimme tutkimuksessamme tarkastella miten kotikaupunkiemme Ylivieskan ja Tornion esiopetuksessa uskontokasvatus näkyy, miten se järjestetään, mitä otetaan huomioon ja miten monikulttuurisuus vaikuttaa uskontokasvatukseen. Halusimme myös kartoittaa ohjaajien omia mielipiteitä siitä miten he järjestävät opetuksen ja miten uskontokasvatus on aikaa myöten muuttunut. Toteutimme tutkimuksen kyselylomakkeilla ryhmien vastaaville. Tornioista vastauksia tuli 10/10 ja Ylivieskasta 7/15. Teoriaosassa olemme koonneet tietoa esiopetuksesta, lasten uskonnollisesta kehityksestä, uskontokasvatuksesta sekä monikulttuurisuuden vaikutuksista. Lisäksi käymme läpi valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteet ja Ylivieskan ja Tornion opetussuunnitelmat.</p> <p>Iso osa vastanneista kertoo uskontokasvatuksen olevan tärkeä osa opetusta. Ohjaajat kokivat myös tärkeäksi yhteistyön seurakuntien kanssa. Monikulttuurisuus ei vaikuttanut kovin vahvasti opetukseen, mutta ohjaajat kokivat uskontokasvatuksen muuttuneen vuosien myötä, esimerkiksi vanhempien kirkosta eroamisen vuoksi.</p>		
<b>Asiasana</b> Esiopetus, uskontokasvatus, esiopetuksen opetussuunnitelma, monikulttuurisuus		

**ABSTRACT**

<b>CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES</b> Humanities and Education, Ylivieska	<b>Date</b> March 2010	<b>Author</b> Henriikka Hurtig and Jaana Hänninen
<b>Degree programme</b> Civic Activity and Youth Work		
<b>Name of thesis</b> <b>RELIGIOUS EDUCATION IN PRESCHOOL</b> <b>Ylivieska and Tornio as a research subject</b>		
<b>Instructor</b> Ed.D Reetta Leppälä and Maria Känsäkoski		<b>Pages</b> 51+1
<b>Supervisor</b>		
<p>The purpose of this study was to examine how religious education appears in preschool in our hometowns Ylivieska and Tornio, how it is arranged, what is taken into consideration and how multiculturalism affects religious education. In addition, the aim was to find out the opinions of the mentors ON how they have arranged the education and how the religious education has changed over time. The study was carried out by giving questionnaires to the leaders of the groups. All ten group leaders in Tornio and seven out of fifteen in Ylivieska replied to the questionnaire. The theoretical section of the thesis focuses on information gathered concerning preschool, children’s religious development, religious education and the influence of multiculturalism. In addition, the theoretical section presents the national curriculum, and the curriculums of Ylivieska and Tornio.</p> <p>Most people who answered the questionnaire told the religious education to be an important part of the whole education. The mentors also thought that the co-operation between parishes was significant. Multiculturalism did not affect the education strongly, but the mentors thought that the religious education has changed over the years. One reason for this is that the parents have resigned from the church.</p>		
<b>Key words</b> preschool, religious education, preschool’s curriculum, multiculturalism		

## ESIPUHE

Me, Henriikka Hurtig ja Jaana Hänninen, olemme olleet samalla luokalla kolmatta vuotta ja olemme tulleet toimeen todella hyvin. Läheisten välien vuoksi tiedämme toistemme heikkoudet, vahvuudet ja tavoitteet opiskelussa. Meillä on samansuuntaiset tavoitteet opinnäytetyön suhteen ja tunnemme olevamme lähes samalla tasolla opinnoissa. Teemme opinnäytetyön yhdessä, koska olemme kiinnostuneet samasta aiheesta ja tiedämme pystyvämme toimivaan yhteistyöhön. Teoria osuudesta Jaana on kirjoittanut luvut 2.2, 3.2, 3.3, 3.3.1, 3.4, 4, 4.5, 5, 5.1, 5.2, 5.3, 7.2, 7.2.1, 7.2.2 ja 7.2.3. Henriikka on kirjoittanut luvut 2, 2.1, 3, 3.1, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 7.1, 7.1.1, 7.1.2 ja 7.1.3. Muut luvut olemme kirjoittaneet yhdessä.

Suuret kiitokset Tornion päivähoidon päällikölle Riitta Kelonevalle, jonka merkittävä auttamispanos kyselylomakkeiden kanssa oli meille tärkeää. Kiitokset myös Ylivieskan esiopetuksesta vastaavalle Sari Suhoselle. Yhteisesti kiitämme vielä toisiamme, tutkimusopettajaamme Kasvatustieteiden tohtori Reetta Leppälää, sekä tietenkin kyselylomakkeisiin vastanneita esiopetusryhmiä.

TIIVISTELMÄ  
ABSTRACT  
ESIPUHE  
SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 ESIOPETUS.....	2
2.1 Mitä on esiopetus? .....	2
2.2 Esiopetuksen historiaa .....	4
3 OPETUSSUUNNITELMAT .....	6
3.1 VASU- varhaiskasvatussuunnitelma .....	6
3.2 Esiopetuksen opetussuunnitelma.....	7
3.3 Valtakunnallinen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet .....	9
3.3.1 Etiikka ja katsomus.....	10
3.4 Ylivieskan esiopetuksen uskontokasvatuksen opetussuunnitelma.....	11
3.5 Tornion esiopetuksen uskontokasvatuksen opetussuunnitelma.....	13
4 USKONTOKASVATUS .....	14
4.1 Tarvitaanko uskonnollista kasvatusta? .....	15
4.2 Monikulttuurinen uskontokasvatus Suomessa .....	18
4.3 Uskontokasvatus käytännössä.....	20
4.4 Esiopetuksen uskontokasvatus .....	22
4.5 Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen kehitys .....	24
5 LAPSEN USKONNOLLINEN KEHITYS.....	26
5.1 Psykoanalyttinen jumalakuva.....	26
5.2 Kognitiivinen jumalakuva .....	28
5.3 Satuhahmoinen jumalakuva.....	30
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	32
6.1 Tutkimusongelmat.....	32
6.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen luettavuus .....	33
7 TULOKSET.....	35
7.1 Kuinka uskontokasvatus näkyy Tornion esiopetuksessa?.....	36
7.1.1 Uskontokasvatuksen toteutuminen käytännössä.....	36
7.1.2 Monikulttuurisuus ja muut vakaumukset.....	37

7.1.3 Ohjaajien mietteitä esiopetuksesta .....	38
7.2 Kuinka uskontokasvatus näkyy Ylivieskan esiopetuksessa? .....	39
7.2.1 Uskontokasvatuksen toteutuminen käytännössä.....	40
7.2.2 Monikulttuurisuus ja muut vakaumukset.....	41
7.2.3 Ohjaajien mietteitä esiopetuksesta .....	42
7.3 Johtopäätökset .....	43
8 POHDINTA.....	46
LÄHTEET.....	48
LIITTEET	

## 1 JOHDANTO

Olemme molemmat saaneet kristillisen kasvatuksen kotona ja koulussa, siksi uskontokasvatuksen merkitys on meille tärkeä ja oleellinen osa lapsen kasvatusta. Halusimme ottaa uskontokasvatuksen opinnäytetyön aiheeksemme, koska se tuntui molemmille luonnolliselta. Aihetta oli kuitenkin rajattava, joten rajasimme aiheen esiopetukseen. Esiopetuksessa rakennetaan perustaa tulevan koulun opetuksen pohjalle ja juuri sen takia esikoulu on mielestämme hyvin tärkeä tutkimuskohde. Kirjallisuuden perusteella esiopetuksen uskontokasvatus jää mielestämme päivähoidon uskontokasvatuksen varjoon, joten päätimme selvittää onko esiopetuksessa uskontokasvatusta ja jos on, minkälaista.

Mikä on uskontokasvatuksen paikka nykylapsen elämässä ja arjessa? Tarvitaanko uskontokasvatusta nykypäivänä ja minkälaista merkitystä uskontokasvatuksella on lapsen kasvuille? Nämä ovat kysymykset, jotka askarruttavat ajatellen lapsen kasvua ja uskontokasvatusta. Uusi uskonnonvapauslaki tuli voimaan 1.8.2003 ja tunnustuksellisesta uskonnonopetuksesta siirryttiin oman uskonnon opettamiseen. Haluamme siis ottaa selvää, onko esiopetuspaikoissa syrjäytetty vanhat kristilliset perinteet ja traditiot, vai näkyykö esiopetuksen uskontokasvatuksessa vielä uskonnollisia eleitä ja tapoja. Monikulttuurinen ja moniarvoinen Suomi tuo varmasti omat lisähaasteensa uskontokasvatukseen.

## 2 ESIOPETUS

Esiopetus on kuusivuotiaalle tarkoitettua opetusta ennen peruskoulua. Sitä on luonnehdittu muun muassa sillanrakentajaksi varhaiskasvatukseen, alkuopetuksen ja muun perusopetuksen välillä. Esiopetukseen sisältyy kieli ja kirjallisuus, ympäristö- ja luonnontieto, matematiikka, fyysinen ja motorinen kehitys, terveys, etiikka ja katsomus, sekä taide ja kulttuuri. Näitä aihealueita pyritään esiopetuksessa käsittelemään lasten kanssa niin, että ne avautuvat lapsille elämyksellisesti. (Kallioniemi 2008, 19.) Esiopetus on ollut aina osa päivähoitotoimintaa ja lastentarhatyötä. Koulutoimi on myös järjestänyt aina esiopetusta, vaikka sen laajuus olisikin ollut päivähoitotoimintaa vähäisempää. (Strandström 1999, 5.)

Esiopetus katsotaan kuuluvan varhaiskasvatukseen, siten sillä on oltava yhteys kotikasvatukseen sitä tukevana toimintana. Lapsen omaehtoinen leikkiminen nähdään esiopetuksessa tärkeänä lähtökohtana. Lapsi oppii parhaiten leikin kautta. Esiopetuksen täytyy olla vuorovaikutukseen ja yhteistoimintaan perustuvaa sekä samalla suunnitelmallista ja tavoitteellista. Esiopetuksen opettajalla tulee olla monitieteisyyteen ja tutkimuksiin perustuvaa tietoa lapsesta. Lapsen perusopetuksen, esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tulee muodostaa eheä jatkumo. (Härkönen 2002, 74.)

### 2.1 Mitä on esiopetus?

Esiopetus on käsitteenä hyvin laaja ja sitä on tulkittu vaihtelevasti. Laajin tulkinta esiopetuksesta on, että se koskee kaikkea alle oppivelvollisuusikäisiin suuntaavaa kodin ulkopuolella tapahtuvaa opetus-, kasvatus- ja hoitotoimintaa. (Kallioniemi



2008, 18- 19.) Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä enemmän on hoitotoimintaa, vastaavasti lapsen kasvaessa opetusosuus lisääntyy (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 32). Esiopetusta toteutetaan vaihtelevasti eri puolilla Suomea. Joissakin kunnissa esiopetusta annetaan päiväkodin yhteydessä, kun taas joissakin kunnissa sitä toteutetaan koulussa. Suurin osa esiopetuksesta toteutuu päiväkodissa, mutta koulussa tapahtuva esiopetus on jatkuvassa nousussa. (Kallioniemi 2008, 18- 19.)

Esiopetus pohjautuu näkemykseen elinikäisestä oppimisesta. Lapsille muodostuu ennen koulun alkamista tulevan oppimiskyvyn perusta. Esiopetus on oppimista jokapäiväisessä arjessa. Esiopetuksessa oppiminen tapahtuu yhteisöllisyyden ja leikin avulla. Esiopetus ei ole vain valmistautumista tulevaan kouluun, vaan se on jokapäiväisen arjen kasvun valmiuksien hankkimista ja oppimisen mahdollistaja. Kokonaisvaltaisuus on hyvä sana kuvaamaan esiopetusta, sillä siinä liittyvät saumattomasti yhteen lasten hoito, opetus ja kasvatus. (Strandström 1999, 5-7.) Eheyttäminen on esiopetuksen perusta. Eheyttävä opetus koostuu kokonaisuuksista, jotka toisaalta liittyvät lapsen elämään ja toisaalta lapsen maailmankuvaa suurentaviin ja jäsentäviin sisältöihin. Esiopetukselle on ominaista se, että kokonaisuudet ja oppimisprosessi ovat tärkeämpiä kuin yksittäiset sisällöt. Esiopetuksen opettajan työtä on tarkoitus ohjata ainoastaan esiopetuksen sisältöaluejako. (Petäjä 2008, 128.)

Esiopetus muodostaa perustan ihmisten myöhempien elämän vaiheiden oppimiselle ja se suuntautuu tulevaisuuteen. Esiopetuksen ydinasia ei ole jakaa tietoa, vaan opettaa lapsia pohtimaan, analysoimaan ja rohkeasti arvioimaan erilaisia tilanteita ja tietoja, joita he tulevat elämässään kohtaamaan. Oppiminen tähtää siis ennen kaikkea asioiden ymmärtämiseen ja sisäistämiseen. (Hujala 2002, 39–40.) Riippumatta siitä, miten esiopetuksen opettaja opettaa, lapset tulkitsevat näke-

mänsä ja kuulemansa aina omasta näkökulmastaan. Lapset tulkitsevat oppimansa asiat aikaisempien, itselle merkityksellisten ja tuttujen kokemusten pohjalta. Lapsen oma kokemustausta on lähtökohtana uuden tiedon sisäistämisessä. (Hujala 2002, 106-107.)

## 2.2 Esiopetuksen historiaa

Esiopetuksella on Suomessa pitkä historia, sillä sitä on järjestetty lastentarhatoiminnan alusta lähtien niin sanotuissa välitysluokissa. Kouluun valmentavaa opetusta lapsille, lähinnä kuusivuotiaille, on alettua kutsua esiopetuksiksi jo vuodesta 1960, peruskoulu-uudistuksen yhteydessä. Vuonna 1996 tuli voimaan uudistettu päivähoitolaki, joka velvoitti kuntia järjestämään kaikille kuusivuotiaille lapsille esiopetusta. (Kallioniemi 2008, 18.)

Lastentarhoissa alettiin 60-luvun lopulla kiinnostua pienten lasten pedagogiikasta ja sen myötä ruvettiin kyseenalaistamaan koulunkäynnin aloittaminen vasta seitsemän vuoden iässä. Opetusministeriön työryhmä rupesi selvittämään 1969 mitä pedagogisia vaikutuksia alakoulun työhön olisi sillä, että perustettaisiin esiluokka. Saman työryhmän tehtävänä oli myös laatia esiopetuksen opetussuunnitelma ja käynnistää esiopetuskokeilu. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 16-17)

70-luvulla esiopetusta edelleen mietittiin, pohdittiin ja kokeiltiin. Vuonna 1973 säädetty laki lasten päivähoidosta nosti päivähoidon rajuun kasvuun. Lasten päivähoitolle laadittiin kasvatustavoitteet ja samalla otettiin kantaa 6-vuotiaiden koulukypsyyteen. Tavoitteeksi asetettiin 6-vuotiaiden kiinnostuksen herättäminen kirjoja kohtaan ja havaintomotoristen, käden motoriikan, muotoaistin ja erilaisten

suureiden välisten suhteiden harjaannuttaminen. Tavoitteena oli myös lukemisen, kirjoittamisen ja matemaattisten valmiuksien luominen. (Brotherus ym. 2002, 17)

90-luvulla esiopetus nousi haasteeksi varhaiskasvatukselle ja alkuopetukselle. 1996 voimaan tullut päivähoitolaki velvoittaa kuntia järjestämään jokaiselle 6-vuotiaille esiopetusta. Opetussuunnitelma korostaa elinikäistä oppimista ja yhdistää niin varhaiskasvatuksen kuin alkuopetuksenkin pedagogiikan parhaat puolet. (Brotherus ym. 2002, 18.)

### 3 OPETUSSUUNNITELMAT

Opetussuunnitelmat määräävät sen, miten opetus järjestetään. Se toimii opetuksen pohjana ja suuntaviivana. Suomessa opetussuunnitelmat perustuvat opetushallituksen määrittämiin opetussuunnitelman perusteisiin. Jokaisella kunnalla on oma opetussuunnitelma, josta muokataan koulukohtaiset suunnitelmat. Opetussuunnitelman sisällöstä voidaan poiketa, jos opiskelija pystyy osoittamaan omaavansa tarvittavan taitotiedon. Esimerkiksi aikaisempien opintojen opintosuorituksia voidaan lukea hyväksi osaksi opintoja. Jos opetussuunnitelmasta poiketaan, tehdään opiskelijalle henkilökohtainen opintosuunnitelma. Perusopetuksessa opetussuunnitelmasta voidaan poiketa myös, jos oppimäärän suorittaminen olisi olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioiden joltakin osin kohtuutonta tai terveydentilaan liittyvistä syistä. (Perusopetuslaki 1998.)

#### 3.1 VASU- varhaiskasvatussuunnitelma

Stakes (Sosiaali- ja terveysalan kehittämiskeskus) julkaisi vuonna 2003 varhaiskasvatussuunnitelman perusteet eli Vasun, jossa määritellään muun muassa arvopohja ja varhaiskasvatukselle. Vasu rakentuu kahden pääoikeuden varaan: lapsen oikeudet ja Suomen perusoikeuslainsäädäntö. (Kallioniemi 2008, 15–17.)

Vasun perusteissa esitellään kuusi lapsen oppimisen sisällöllistä orientaatiota, joista yksi on uskonnollis- katsomuksellinen orientaatio. Uskonnollis- katsomuksellisen orientaation muodostaa hengelliset, uskonnolliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Uskonnollis- katsomuksellinen orientaatio antaa valmiuksia lapselle tulkita ja

ymmärtää itsessään, perheessään ja ympäristössään ilmenevää uskonnollista ja katsomuksellista todellisuutta. (Kallioniemi 2008, 15-17.)

### **3.2 Esiopetuksen opetussuunnitelma**

Vuonna 2000 valmistui opetussuunnitelma kuusivuotiaiden lasten esiopetukselle. Vuonna 2001 kunnat velvoitettiin antamaan kuusivuotiaille vähintään 700 tuntia ilmaista esiopetusta vuodessa. (Kallioniemi 2008, 19.) Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet koskevat kuusivuotiaiden ilmaista esiopetusta riippumatta siitä, toteutetaanko sitä koulussa vai päivähoidossa. Opetussuunnitelma on normiasiakirja, josta ei voi poiketa ja jota ei voi jättää noudattamatta. (Petäjä 2008, 127.) Opetussuunnitelma on myös poliittinen ja edustuksellinen asiakirja, sellaisenaan enemmän sopimus kuin tieteellinen teos. Opetussuunnitelman tehtävä on saada lapset motivoitumaan oppimisesta sekä edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa. (Härkönen 2002, 78.)

Opetussuunnitelman perusteet toimivat jokaisessa kunnassa kehyksenä esiopetuksen opetussuunnitelmalle (Opetushallitus 2000, 20). Opetussuunnitelma laaditaan paikallisesti ja kunnan vastuulla on myös kehittää sitä (Kangassalo, Karila & Virtanen 2000, 48). Kunta tarkentaa perusteissa määriteltyjä tavoitteita ja sisältöjä omien tavoitteidensa mukaisesti ja luo niiden pohjalta toimivan kokonaisuuden. Kunnan omissa tavoitteissa otetaan huomioon kunnan omaleimaisuus ja muut kunnassa tehdyt päätökset, jotka koskevat lapsia ja koulutusta. Lisäksi kunta ottaa huomioon jokaisen päiväkodin tai koulun ympäristön ja sen antamat mahdollisuudet sekä kuvauksen opetuksen toteutuksesta, siksi paikkakunnasta riippuen opetussuunnitelma voidaan toteuttaa myös päiväkotitai koulukohtaisesti. Opetussuunnitelma on laadittu ohjaamaan opettajan suunnittelua sekä toimimaan

työvälineenä. (Opetushallitus 2000, 20.) Jokainen kunta järjestää esiopetuksensa haluamallaan tavalla, joko perusopetuksen, päivähoidon tai molempien yhteydessä. Nämä asiat huomioon ottaen esiopetus on alueittain ja paikkakunnittain hyvinkin vaihtelevaa. (Kangassalo ym. 2000, 48.)

Esiopetuksen opetussuunnitelmassa tutkitaan lasta tiedon rakentajana ja aktiivisena toimijana sekä korostetaan oppimista lapsen osallistuvana toimijana ja vuorovaikutusprosessina vertaisryhmän ja aikuisen kanssa. Suunnitelmassa oppiminen katsotaan perustuvan lapsen aiemmille kokemuksille ja sisältöalueita tarkastellaan oppimisprosessin näkökulmasta. Opetussuunnitelmassa korostetaan erityisesti painokkaasti lasten huoltajien merkitystä esiopetuksessa. Suunnitelman mukaan tärkeää on lapsen terveen itsetunnon vahvistaminen, vuorovaikutuksen mahdollistaminen muiden ihmisten kanssa, positiivisen minäkuvan vahvistaminen sekä lasten kokemusmaailman laajentaminen uusilla asioilla. (Hujala 2002, 7-8.)

Uskontokasvatus esiopetuksessa toteutuu alueessa etiikka ja katsomus. Esiopetukseen kuuluu perustuslain 6 §:n sääntöjen puitteissa uskontokasvatusta ja sille vaihtoehtona elämäkatsomustietokasvatusta. Lasten vanhemmat saavat päättää mihin kasvatukseen lapsi osallistuu. (Kallioniemi 2008, 19.) Uskontokasvatuksen lisäksi sisältöalueeseen kuuluu myös elämäkatsomustieto tai muu kasvatus, johon osallistuvat ne, joilla on eri uskontokunta kuin valtaosalla esiopetusluokasta, jotka osallistuvat uskontokasvatukseen. (Monikasvoinen kirkko 2008, 372.)

### 3.3 Valtakunnallinen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Opetushallitus on 19.12.2000 vahvistanut noudatettavaksi toistaiseksi esiopetuksen opetussuunnitelman, joka kumoaa 1996 laaditun opetussuunnitelman. Opetussuunnitelma on valmisteltu perusopetuslain 14§:n mukaisesti. Yhteistyössä on ollut mukana Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. (Opetushallitus 2000, 3.)

Esiopetuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä opetussuunnitelma opetusta varten ja noudattaa siinä opetussuunnitelman perusteissa määrättyjä asioita. Järjestäjän oman opetussuunnitelman tulee täsmentää ja täydentää opetussuunnitelman perusteissa esitettyjä tavoitteita ja sisältöjä. (Opetushallitus 2000, 3.)

Esiopetuksen tehtävänä on antaa lapselle mahdollisuus kasvaa ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Lasta ohjataan vastuulliseen toimintaan, toisten ihmisten arvostamiseen ja yhteisesti hyväksytyjen sääntöjen noudattamiseen. Myös kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksien edistäminen on yksi tärkeistä esiopetuksen tehtävistä. Esiopetusvuoden aikana lapsen psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä seurataan ja mahdolliset osa-alueiden vaikeudet voidaan ennalta ehkäistä. Tärkeänä tehtävänä pidetään myös terveen itsetunnon vahvistamista myönteisten oppimiskokemusten avulla. Monipuolinen vuorovaikutus muiden lasten kanssa sekä lapsen kokemusten laajeneminen ja näiden kautta uusien kiinnostuksen kohteiden lisääntyminen kuuluvat omalta osaltaan esiopetukseen. Esiopetuksessa lapsille taataan tasavertaiset mahdollisuudet oppimiseen ja huomioon on otettava myös sukupuolten erityistarpeet. Esiopetus luo pohjan koulun aloittamiseen ja yhdessä ne muodostavatkin johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Esiopetuksessa onkin otettava huomioon perusopetuksen tavoitteet ja sisällöt. . (Opetushallitus 2000, 7.)

Esiopetuksen tavoitteisiin vaikuttaa jokaisen lapsen yksilöllinen kehittyminen, oppimisedellytykset sekä yhteiskunnan tarpeet. Tavoitteiksi on määritelty lapsen myönteisen minäkuvan vahvistuminen ja oppimaan oppimisen taitojen kehittyminen. Tavoitteena on myös omaksua perustietoja, -taitoja ja -valmiuksia oppimisen eri alueilta, ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset. Keskeisesti oppiminen tapahtuu leikin kautta ja sen kautta lapsi säilyttää oppimisen ilon ja innostuksen sekä saa rohkeutta kohdata uudet oppimishaasteet. Lisäksi lapsi oppii pohtimaan oikean ja väärän merkityksen ja hänen toimintansa vastuuntuntoisena yhteisön jäsenenä vahvistuu. Lapsi oppii hillitsemään itseään ja ymmärtämään tasavertaisuutta. Esikouluvuoden aikana lapsen kyky ilmaista itseään vahvistuu, hän tutustuu eri taidemuotoihin, omaan, ja mahdollisesti myös muihin, kulttuureihin. Lapsi saa mahdollisuuden tutustua luontoon ja saa käsityksen omasta vastuustaan ympäristöä kohtaan. (Opetushallitus 2000, 7-8.)

### **3.3.1 Etiikka ja katsomus**

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000 sisältää keskeiset opetussuunnitelman osa-alueet, joista yksi on etiikka ja katsomus. Perustuslain 11§ turvaa oikeuden uskonnon ja omatunnon vapaudelle. Perustuslain 6§:n mukaisesti esiopetukseen sisältyy myös uskontokasvatusta tai elämänkatsomustietokasvatusta. Huoltaja voi itse päättää osallistuuko lapsi uskontokasvatukseen, elämänkatsomustietokasvatukseen tai muuhun opetukseen. (Opetushallitus 2000, 12.)

Esiopetuksen järjestäjä voi itse päättää osallistujien vähäisen määrän tai muun hyväksyttävän syyn vuoksi järjestetäänkö tiettyyn uskontokuntaan kuuluville tai kuulumattomille erillistä, tietyn uskontokunnan tunnustuksen mukaista uskonto-



kasvatusta tai elämäkatsomustietokasvatusta. Esiopetuksen eettinen kasvatusta näkyy kaikessa toiminnassa ja on koko ryhmälle yhteistä. (Opetushallitus 2000, 12.)

Eettisessä kasvatuksessa korostetaan itsetunnon kehittymistä, ihmisten välisiä sosiaalisia taitoja ja elinympäristöä. Lasten kanssa eettisistä asioista keskustellaan ja leikitään roolileikkien muodossa. Kulttuurinen katsomuskasvatusta on kaikille lapsille yhteinen ja sen tavoitteena on katsomuksellisen ajattelun kehittyminen. Lapsille annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi katsomuksellisissa elämäkysymyksissä ja myös mahdollisuus tutustua oman katsomuksen ja muiden lapsiryhmässä mukana olevien uskontojen ja vakaumusten tapoihin. Tärkeänä pidetään myös sitä, että lapsi oppii tuntemaan ja arvostamaan oman kotiseudun kulttuuri- ja luontoperintöä. (Opetushallitus 2000, 12.)

Uskontokasvatuksen tavoitteiksi on asetettu mahdollisuus uskuntoon liittyvien asioihin tutustuminen, kuten esimerkiksi uskonnollisiin juhliin. Lapsi oppii uskonnollisten juhlien merkityksen, miksi, milloin ja miten niitä järjestetään. Lapselle annetaan myös mahdollisuus tutustua oman uskontonsa keskeisiin sisältöihin. (Opetushallitus 2000, 12.)

### **3.4 Ylivieskan esiopetuksen uskontokasvatuksen opetussuunnitelma**

Ylivieskan esiopetuksessa käytettävä opetussuunnitelma kattaa 5-8 -vuotiaiden lasten opetussuunnitelman. Esiopetuksen ja alkuopetuksen tavoitteet, opiskelun luonne sekä lähtökohdat ovat samansuuntaiset, joten opetussuunnitelmat on haluttu yhdistää. Opetussuunnitelmaa kutsutaan alkukasvatuksen opetussuunnitelmaksi. Lähtökohtana tälle alkukasvatuksen opetussuunnitelmalle on opetushal-

lituksen esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Suunnitelma annetaan jokaiselle ryhmälle pohjaksi, josta esi- ja alkuopetuksesta vastaava voi omien kiinnostuksiensa ja mahdollisuuksiensa mukaan tehdä ryhmäkohtainen opetussuunnitelma. (Ylivieskan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma, 3.)

Ylivieskan alkukasvatuksen opetussuunnitelmaan kuuluu seitsemän aihealuetta, kuten valtakunnallisessakin opetussuunnitelmassa. Osioista yksi on etiikka ja katsomus, johon sisältyy yleiset eettiset ja katsomukselliset tavoitteet sekä yleiset uskonnolliset tavoitteet. Seuraavassa suora lainaus yleisien uskonnollisten tavoitteiden sisällöstä:

*Lapsi pääsee osalliseksi juhlapyhien perinteestä ja hän saa tietoa kristinuskon keskeisistä sisällöistä ja kulttuuriperinnöstä. Etsitään vastausta lasta askarruttaviin uskonnollisiin kysymyksiin. Ohjataan suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin. Uskonnolliset laulut ja leikit. Mahdollisuus hiljentymiseen. Tutustuminen omaan seurakuntaan ja sen toimintaan. Toiminnan sisällöt etenevät kirkkovuoden sisältöjen mukaan. (Ylivieskan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma)*

Ylivieskan esiopetuksen toiminta-ajatus pohjautuu pitkälti valtakunnalliseen esiopetuksen perusteisiin. Toiminta-ajatus rakentuu yhteiskunnan perusarvojen pohjalle ja sen tehtävänä on opettaa lapselle vastuullista toimintaa, sääntöjen noudattamista ja toisten ihmisten arvostamista. Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisedellytysten edistäminen on myös keskeisiä tehtäviä Ylivieskan esiopetuksessa, jolloin turvataan lapsen fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys ja ennalta ehkäistään mahdolliset vaikeudet. Myönteiset oppimiskokemukset vahvistavat lapsen itsetuntoa ja tarjoavat monipuolisia vuorovaikutustilanteita muiden ihmisten kanssa. Esiopetus antaa myös hyvät ja tasapuoliset mahdollisuudet koulun aloittamiseen. (Ylivieskan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma, 4.)

### 3.5 Tornion esiopetuksen uskontokasvatuksen opetussuunnitelma

Tornion esiopetuksen opetussuunnitelma on laadittu vuosille 2008–2009. Seuraavassa lainaus Tornion esiopetuksen toiminta-ajatuksista:

*Tornion kaupunki tarjoaa lapsen yksilöllisistä kehitys- ja oppimistarpeista lähtevää laadukasta esiopetusta, johon pyritään esiopetuksen jatkuvalla kehittämisellä ja arvioinnilla. Etusijalle tässä opetussuunnitelmassa asetetaan lapsen rooli aktiivisena oppijana. Esiopetuksen tavoitteena Torniossa on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja kehittymistä tasapainoiseksi yksilöksi, joka ottaa toiset huomioon, on vastuuntuntoinen, auttavainen ja erilaisuuksia hyväksyvä. (Tornion esiopetussuunnitelma 2008–2009, 2)*

Tornion esiopetukseen kuuluu seitsemän sisältöaluetta, joista kolmas on Etiikka ja elämäntietoisuus. Katsomukseen sisältyy kulttuurinen katsomuskasvatus, uskontokasvatus ja elämäntietoisuuskasvatus. Etiikka ja elämäntietoisuus-alueessa lähtökohtana on se, että lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi ja olonsa turvalliseksi ryhmässä. Uskontokasvatuksessa kohdataan uskontoon kuuluvia asioita, tutustutaan oman uskonnon keskeisiin sisältöihin ja uskonnollisiin juhliin. Tornion esiopetuksen uskontokasvatuksessa jokaisen lapsen perheen uskonnolliseen vakaumukseen suhtaudutaan kunnioittavasti. (Tornion esiopetussuunnitelma 2008–2009.)

Tornion esiopetuksessa pyritään järjestämään kulttuuri- ja kielivähemmistöille (esimerkiksi maahanmuuttajat, pakolaiset ja romanit) esiopetusta myös heidän omalla äidinkielellään tai tukikielellään. Monikulttuurisuus nähdään rikastuttavana tekijänä koko esiopetusryhmälle, kun ryhmässä on monenlaisia lapsia. Näin lapsi tutustuu erilaisiin kulttuureihin luontevasti esiopetuksen aikana. (Tornion esiopetussuunnitelma 2008–2009.)

## 4 USKONTOKASVATUS

Uskontokasvatus eli uskonnollinen kasvatus on osa kasvatustajärjestelmää yhteiskunnassa. Sen tehtävänä on uskonnollisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen yleisivistyksen tarjoaminen. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa kuuluu suomessa arjen toimintoihin ja kasvatuksen kokonaisuuteen. (Petäjä 2008, 121- 124.) Suomessa annetaan uskontokasvatusta laajasti koulu- ja kasvatustajärjestelmän eri tasoilla. Uskontokasvatus sisältyy yhteiskunnan varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. (Monikasvoinen kirkko 2008, 370.)

Uskonto on yksi kulttuurin osatekijä, jolloin eri uskonnolliset merkitykset ovat syvällä itsessämme. Emme välttämättä osaa tiedostaa omaa uskonnollisuuttamme ennen kuin etsimme itseämme elämän käänne- ja murtumakohdissa. Uskonto on merkittävä osa kulttuuria ja uskontokasvatus antaa lapselle pohjan omaan ja alueelliseen kulttuuriin kasvamiseen. Samalla lapsi saa myös valmiuksia kohtaamaan erilaisia katsomustapoja. Lasten kanssa uskonnollisen ulottuvuuden voi saada aikaiseksi pienestäkin asiasta, kuten yhteisestä keskustelusta esimerkiksi kuolema-kysymyksistä. (Saarinen 2002, 11.)

Uskontokasvatuksen yksi keskeinen osa-alue ovat kirkkovuoden juhlien viettäminen. Juhlapyhien viettäminen ja niihin tutustuminen auttaa lasta syventämään omaa kulttuuritietoisuuttaan. Toinen keskeinen painopiste on Raamatun kertomusten läpi käyminen. Kertomukset auttavat lasta ymmärtämään eri juhlapyhien merkitykset ja auttavat tutustumaan Raamattuun. (Saarinen 2002, 12.)

Kun lapsille puhutaan uskonnosta, on ulkoisilla puitteilla ja tradition välittäjillä suuri merkitys. Ympäristötekijöiden tulee olla positiiviset ja opettajan, tradition

välittäjän, suhde uskontoon tulee olla vahva ja turvallinen. (Holm 2004, 43.) Siitä huolimatta, että lapset eivät ymmärrä kaikkea uskonnollisista opetuksista on tärkeää, että lapsi saa kokea opetuksen välityksellä kristinuskon perussisällön Jumalan rakkaudesta. Tunteen, elämyksen, mielikuvituksen, toiminnan, kokemuksen ja ymmärryksen ottaminen mukaan uskonnolliseen opetukseen auttaa lasta sisäistämään opetuksen paremmin. (Luukkonen 1997, 44-45.)

#### **4.1 Tarvitaanko uskonnollista kasvatusta?**

Uskontokasvatus on varhaiskasvatuksen tiedonalana herättänyt varhaiskasvattajien piirissä monenlaisia kokemuksia ja tunteita. Varhaiskasvattajien keskuudessa käsitykset uskontokasvatuksen merkityksestä ovat hyvin vaihtelevia. Jotkut varhaiskasvattajat ajattelevat uskontokasvatuksen olevan hyvin merkittävä osa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja kasvua. Toiset varhaiskasvattajat taas ajattelevat vanhanaikaisesti uskontokasvatusta. He liittävät siihen uskonnolliseen toimintaan liittyviä mielikuvia, jotka eivät ole kuuluneet vuosikymmeniin yhteiskunnan antaman uskontokasvatuksen tavoitteisiin. (Kallioniemi 2008, 22.)

Tämän päivän Suomi on moniarvoinen ja monikulttuurinen. Maahanmuuttajia tulee Suomeen yhä enemmän. Suomalaisella yhteiskunnalla on vuosisataiset juuret ja pohja kristinuskon maaperässä ja juuri näistä juurista on kehittynyt käsityksemme ihmisestä. (Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2008d, 34.) Suomalaisten kulttuuriperinne on katsottu heikentyvän viime vuosina: uskontokasvatus sisältää lukuisia suomalaisia kulttuuriperinteitä, esimerkiksi kirkkovuoteen tutustumista. Uskontokasvatuksen kysymykset varhaiskasvatuksessa nousevat usein lasten elämästä ja elämänkysymyksistä, joita on tärkeää käsitellä lapsikeskeisessä varhaiskasvatuksessa. Omaan kulttuuriin ja uskontoon tutustuminen osana henkilö-

kohtaista kulttuuri-identiteettiä on uskontokasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä monikulttuurisessa yhteiskunnassamme. Jos uskontokasvatusta laiminlyödään, lapsi ei saa tukea elämänpohdinnalleen ja tärkeille elämänkysymyksilleen, eikä kohtaa omaan elämänpiiriin liittyviä kysymyksiä. (Kallioniemi 2008, 23.)

Jos jätämme pois lapsen elämästä hänen oikeutensa juhlapyhien viettämiseen ja kohdata uskonnollisia asioita, riisumme lapsen elämästä pois suuren osan merkittävää kulttuurista perintöä (Mattila 2008, 63). Jos kasvatuksessa ollaan välinpitämättömiä, se johtaa fyysiseen tai henkiseen heitteillejättöön. Heitteillejättö ilmenee länsimaisessa yhteiskunnassa erityisesti uskonnollisen ja moraalisen opetuksen laiminlyöntinä. Jos lapsi tai nuori itse saa päättää arvokasvatuksestaan omien mieltymystensä perusteella, hänessä ei kehitetä kykyä kriittiseen moraaliseen arviointiin. Jos moraalista sivistystä laiminlyödään, se johtaa vaikeuteen ylläpitää läheisiä ja pysyviä ihmissuhteita. Moraalisen sivistyksen puutteessa koko demokraattinen yhteiskunta vaarantuu. (Puolimatka 2005, 95.)

Uskontokasvatuksen edustama tiedonala on yksi perusmuoto hahmottaa elämää ja maailmaa. Sen vaikutusta ihmisen elämäntodellisuuteen ja elämänkaareen ei saa vähätellä. Siksi uskontokasvatuksen tulisi myös olla esillä varhaiskasvatuksessa. Laadukas, asianmukainen uskontokasvatus on yhteiskunnallisesti paras tapa estää uskontopohjaiset yhteiskunnalliset konfliktit ja äärimmäisliikkeiden voimistuminen. (Kallioniemi 2001, 41.)

Onnistunut varhaiskasvatuksen uskontokasvatus voi tukea lapsen luontaista kiinnostusta ja herkkyyttä olemassaolon isoja kysymyksiä kohtaan (Kallioniemi 2008, 23). Päivähoidon kasvatuskomitea mietinnössään (1980) uskontokasvatukselle perusteita nähtiin seuraavissa asioissa: Lapsi saa osallistua juhlapyhien perinteisiin ja hän saa tietoa kristinuskon tärkeimmästä kulttuuriperinnöstä ja sisällöstä, lapsi

alkaa suhtautua kunnioittavasti erilaisiin katsomustapoihin ja uskonnollisiin vakaumuksiin, lapsi saa myös vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja mahdollisesti lapsi oppii myös hiljentymään. Uskontokasvatusta pidettiin hyvänä perustana hyväksyväälle asennekasvatukselle. (Kallioniemi 2005a, 29.) Uskontokasvatus antaa hyvän pohjan toisen ihmisen aitoon kohtaamiseen ja arvon kunnioittamiseen. Uskonto kutsuu aina kohtaamaan, se kutsuu kohtaamiseen myös lapsen ja aikuisen välillä. (Kangasmaa ym. 2008, 38.)

Seuraavaksi perusteluja uskonnonopetukseen ja uskontokasvatukseen:

*1. kasteopetusperustelu:* Opetuksen tehtävän on katsottu auttavan uskon syntymistä ja uskoon kasvamista. *2. kulttuurihistoriallinen perustelu:* Tämän perustelun mukaan uskonnonopetus johdattaa oppilaat oman kulttuurinsa edelleen kehittämiseen ja omaksumiseen. Uskonto ja siihen liittyvät kertomukset ja symbolit ovat olennainen osa länsimaista yleissivistystä. *3. antropologinen perustelu:* Tämän perustelun mukaan uskonto on tärkeä osa ihmisyyttä. Uskonnollisuuden ja uskonnollisten kysymysten katsotaan olevan osa lapsen kokonaispersoonallisuutta. Yhteiskunnan antamalla uskontokasvatuksella ja uskonnonopetuksella on merkittävä rooli ihmisen henkistä kasvua, sekä mielenterveyttä tukevana oppiaineena. *4. yhteiskunnallinen perustelu:* Uskonnonopetuksella ja uskontokasvatuksella katsotaan olevan suuri merkitys kasvattaessa lapsia toisten ihmisten vakaumuksen kunnioittamiseen ja yhteiskunnallisesti vastuulliseen asenteeseen elämässä. Oppiaine antaa valmiuksia toimeentuloon monikulttuurisessa yhteiskunnassa erilaisten ihmisten kanssa. *5. yleissivistyksellinen perustelu:* Uskonnon tiedonalan ymmärtäminen on merkittävä osa ihmisen yleissivistystä. *6. eettinen perustelu:* Uskontokasvatus ja uskonnonopetus sisältävät voimakkaan eettisen ulottuvuuden. *7. monikulttuurisuusperustelu:* Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassamme tarvitsemme tietoa oman uskonnon lisäksi muista uskonnoista, katsomuksista ja kulttuureista, jotka

vaikuttavat ympärillämme, jotta oppisimme olemaan dialogissa erilaisten ihmisten kanssa. ( Kallioniemi 2005a, 32-34.)

Monet ihmiset nykyään sulkevat korvansa ja silmänsä heti, kun aletaan puhua uskonnosta. Heidän ennakkoluulojensa vuoksi heiltä jää näkemättä se, mistä kristinuskossa onkaan oikeastaan kysymys. Kristinuskko painottaa jokaisen ihmisen arvoa ja henkilökohtaista vastuuta sekä pyrkii suojelemaan kaikkein heikoimpia ja elämää. Raamatusta puhutaan kuitenkin myös synnistä ja se jättää ihmiselle mahdollisuuden valintaan hyvän ja pahan väliltä sekä antaa virheitä tehneelle mahdollisuuden aloittaa alusta anteeksiantamuksen avulla. Raamatusta löytyy tärkeä asia, lapsen kunnioitus. Jeesuksen mukaan lapsi oli esikuva: Lapsi on suurin tavasten valtakunnassa. Rajat ovat asetettu suojelemaan lasta ja ihmistä yleensä kristinuskon piirissä. Perusarvojen avulla tiedämme elämän tärkeysjärjestyksen. (Eskelinen 2000, 161-162.)

#### **4.2 Monikulttuurinen uskontokasvatus Suomessa**

Uskonnollisuuden ja uskonnon luonne on muuttunut yhteiskunnallisessa murroksessa. Uskonnon painopiste on viime aikoina ollut perheiden ja ihmisten uskonelämänhoitamisella, eikä uskonnolla ole ollut näkyvää roolia yhteiskunnassa. Uskonnollisen roolin muutos näkyy yhteiskunnassamme kirkon jäsenmäärän tasaaisena laskuna. Individualistinen ja kaupunkimainen elämäntyyli on todettu syyksi vähäiselle kiinnostukselle kirkkoa kohtaan. (Kallioniemi 2005b, 14-16.)

Suomeen on tullut yhä enemmän maahanmuuttajia, jonka myötä Suomi on muuttumassa hiljalleen. Kasvatusalan ammattilaisilla on nyt suuri haaste auttaa lapsia ja nuoria elämään monimuotoisessa todellisuudessa. Kirkollakin on omat suuret



haasteensa maallistumisen ja kirkosta eroamisen lisääntyessä. Kirkko joutuu etsimään asemaansa monimuotoisessa yhteiskunnassa, jossa erilaisia uskontoja on yhä enenevässä määrin. Maahanmuuttajat tuovat oman uskontonsa vahvasti Suomeen luomalla omaa uskonnollista infrastruktuuriaan rakentaen esimerkiksi moskeijoita ja temppeleitä maahanamme. (Komulainen 2008, 29- 30.)

Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen lähtökohtana tulisi olla se, että jokaisella lapsella on oikeus omaan uskontoonsa ja maailmankatsomukseensa Suomen lain vahvistamien ihmisoikeusjulistusten mukaisesti. Kaikilla kasvatuksen alueilla on huomioitava lapsen oma katsomuksellinen tausta, uskomukset, sekä etiikka ja erilaiset näkemykset. Lasten kotien ja perheiden kasvatuksen tukeminen on varhaiskasvatuksen tehtävä. Lapsi on tärkeä osa perhettään ja perheen traditiota. Vieraiden uskontojen edustajat tulisi nähdä mahdollisuutena monikulttuurisuus- ja kansainvälisyyskasvatukselle. (Kallioniemi 2005b, 30-31.)

Kulttuurisen herkkyyden ja kulttuurien välisen empatiakyvyn kehittäminen katsotaan olevan varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen keskeinen tehtävä. Erilaisien uskontojen ja katsomusten pitäisi olla tietoisesti esillä varhaiskasvatuksessa. Lasten on pienestä pitäen opittava kunnioittamaan ja sietämään erilaisia kulttuureja ja vakaumuksia, sillä erilaisuuden kunnioittaminen poistaa ennakkoluuloja ja pelkoja. (Kallioniemi 2005b,30-31.)

Varhaiskasvatuksen uskontokasvatustilanteissa on esiintynyt jonkin verran jännittyneistä tunnelmaa. Vuonna 2007 Vuosaarella sijaitsevassa päiväkodissa ja koulussa oli suomalaisten lisäksi muslimilapsia, jotka olivat tulleet Suomeen maahanmuuttajina. Kun päiväkodissa virittäydyttiin jouluun, ajateltiin muslimilapsia siten, että järjestettiin sellaista ohjelmaa, että hekin voisivat osallistua. Ohjelmassa oli mm. tonttuleikkejä, maallisia joululauluja ja askarteluja. Suurin osa muslimi-

lapsista jäi kuitenkin pois, koska heidän vanhempansa eivät hyväksyneet lainkaan joulunviettoa, vaikka joulun viettoon ei olisikaan kuulunut uskonnon harjoittamista. Koulun kevätjuhlassa ongelmaksi koitui suvivirsi. Suvivirrenkin takia jotkut jäävät kokonaan pois kevätjuhlasta, koska se on heidän mielestään tunnustuksellista uskonnon harjoittamista. Yksittäisen virren ei kuitenkaan katsota tekevän koulun juhlasta uskonnollista. (Sihvola 2007, 53- 54.)

### 4.3 Uskontokasvatus käytännössä

Kristinuskon hyveet ja ihanteet kätkeytyvät Raamatun kertomuksiin. Kertomusten äärellä lapsen mieleen syntyy kristillinen usko, jos on syntyäkseen. Jos uskoa ei synny heti, kertomuksia kuulostellaan ja maailmaa tarkastellaan niiden valossa. (Komulainen 2008, 33.) Uskontokasvatuksessa siis kannattaa käyttää Raamatunkertomuksia, leikkejä, tarinoita ja lauluja laulaen sekä eläytyvästi liikkuen. Lapsi ottaa asioita haltuunsa liikkeitä ja kehoaan aistimalla. Raamatunkertomukset, joihin lapsi saa tulla mukaan roolileikin, draaman, ja musiikin kautta, avaavat lapselle elämää ja ihmisyyttä samalla kuvastaen Jumalaa. Ne tuovat lapselle rakennusaineita omaan henkiseen kasvuun ja harjoittelumaaperää vuorovaikutteiseen elämään toisten ihmisten kanssa. Näin lapselle avautuu myös uskon syvin ydin. Lapsi voi oivaltaa kokonaisvaltaisesti jotain omaan elämään liittyvää, jos uskonnollisessa kokemuksessa ja elämyksessä on mukana ymmärrys, tunne, elämys, toiminta ja mielikuviutus. (Kangasmaa ym. 2008a, 45.) Raamatunkerronta on aina myös sosiaalinen tapahtuma, jossa lapselle välittyy sosiaalisia arvoja, perinnettä ja muuta sosiokulttuurista tietämystä (Luodeslampi & Nevalainen 2005, 211). Joulun ja pääsiäisen sanoma sekä Raamatun kertomusten opetukset kokoavat pienen lapsen uskonnollisen kasvatuksen rungon. Esimerkiksi kertomukset *Jeesus tyynnyttää myrskyn*, *Laupias samarialainen* ja *Jeesus siunaa lapsia* täydentävät toisiaan, sekä ker-

tovat lähimmäisen rakastamisesta, ihmisestä välittämisestä ja ihmisen auttamisesta. (Kalliala 2001, 182–183.)

Oppimisympäristöllä on valtava merkitys uskontokasvatuksessa. Jos opettaja on viitseliäs, hän voi muokata mitä ihmeellisimpiä ja mielenkiintoisempia oppimisympäristöjä esimerkiksi väreillä, kankailla, musiikilla, symboleilla ja valaistuksella. Lapsia viehättää yllätyksellisyys, se, kun jotain on valmisteltu ennen hetkeä juuri heitä varten. Oppimisympäristö voi olla myös pihalla luonnossa. Luonto eri vuodenaikoina antaa uskontokasvatukseen monia eri vaihtoehtoja. Lapsi oppii ihmettelemään ja ihastelemaan Jumalan luomistyötä ja näkemään ihmisen ja itsensä osana luomakuntaa. (Päällysaho 2001, 105-106.)

Vuoden kierron ja kirkkovuoden kautta lapsi saa tutustua kansallisiin ja uskonnollisiin perinteisiin. Kirkkovuoden ja vuoden kierron aikana lapsi voi tutustua kirkon symboliikkaan, symboleihin ja liturgisiin väreihin. Näihin syventymällä lapsi saa kosketuksen uskon maailmaan ja hänen mielikuvituksensa pääsee valloilleen. Spirituaalisen herkkyyden tunnistamisessa lasta auttaa, että hän itse saa osallistua piirtämiseen, maalaamiseen, liikkumiseen ja laulamiseen. Saman herkkyyden kokemisen tarjoaa viiden aistin pedagogiikka, jossa vierailaan esimerkiksi kotikirkossa. Tämän pedagogiikan lähtökohta on aisteihin perustuva, kokonaisvaltainen lähestymistapa esimerkiksi kirkkorakennusta kohtaan. Tilaa voidaan lähestyä siten, että annetaan lapsen ottaa tila omakseen aistimalla ja tutustumalla kirkkotilaa kiireettömästi. Vuoropuhelu pyhän tilan ja lapsen välillä tapahtuu aistimalla, tuntemalla, koskettamalla ja liikkeissä. (Kangasmaa ym. 2008b, 50-51.)

Raamatunkerronnassa voi käyttää useita erilaisia menetelmiä, kuten esimerkiksi Lattiakuvat ja Godly play. Lattiakuvat ovat uskontopedagoginen menetelmä, jonka on kehittänyt saksalaisen pedagogin Franz Kettin sisko Esther Kaufmann. Lat-

tiakuvat ovat asioiden kuvaamista erilaisten visuaalisten materiaalien ja musiikillisten virikkeiden avulla. Niillä pyritään virittämään lapsen aistit kokonaisvaltaisesti kohti opittavaa asiaa. Lattialle rakennetaan yhteinen kuva kankaiden ja muiden materiaalien avulla. Kuva voi olla esimerkiksi vaikka palmusunnuntainen tie Jerusalemiin. Valmista kuvaa kaikki saavat koristella vapaavalintaisilla pikkuesineillä kukin tuntemuksiensa mukaan. Lopuksi, kun Raamattuaiheinen lattiakuva on valmis, luetaan kyseinen Raamatunkohta. (Luodeslampi ym. 2007b, 79- 80.)

Godly play on mukaansatempaava ja kiehtova uskonnollisten kertomuksien kerrontamenetelmä, jonka juuret johtavat montessoripedagogiikasta, joka tarkoittaa uskonnoista riippumatonta kasvatustilfilosofiaa. Amerikkalainen Jerome Berryman on menetelmän kehittäjä, joka opiskeli 1970-luvulla montessoripedagogiikkaa ja alkoi soveltaa sitä uskontopedagogiikkaan. Godly play-kerronnan apuna on kaksi tai kolmiulotteisia materiaaleja ja kerrottavia kertomuksia on kolmenlaisia: liturgisia kertomuksia, vertauksia ja pyhiä kertomuksia. Materiaaleja säilytetään kultaisissa laatikoissa. Godly playssa keskeistä ovat pohdintakysymykset, joita kertoja esittää lapsille ennen tarinan alkua. Kysellään, mitähän kultaisen laatikon materiaalit mahtavat olla. Kerronnan päätyttyä mietitään mikä oli parasta ja mikä tärkeintä. Godly play- menetelmä täytyy kokea, sitä ei voi oppia teorian avulla. (Luodeslampi ym. 2007a, 85- 86.)

#### **4.4 Esiopetuksen uskontokasvatus**

Esiopetuksen uskontokasvatuksessa tutustutaan uskonnon keskeisiin sisältöihin, Raamattuun ja sen kertomuksiin henkilöineen. Uskontokasvatuksen sisällöt käsitellään aina sellaisen aihekokonaisuuden ohessa, johon ne sopivat luontevasti. Lauluvalinnoilla täydennetään myös teemakokonaisuuksia. Uskontokasvatus on

pääasiassa enemmistön uskonnon mukaista. Uskontokasvatuksen tavoite on, että lapsi voisi kohdata uskontoon liittyviä asioita. Erityisen tärkeää on luoda suotuista kasvu- ja oppimisympäristö. Lähimmäisyys arjen asioissa on uskontokasvatuksen yksi keskeisimmistä sisällöistä. (Petäjä 2008, 127–129.) Kokemuksellisuus, osallisuus ja elämyksellisyys kuvaavat esiopetuksen uskontokasvatusta; tieto kehittyy sivutuotteena sekä karttuu ja jäsentyy myöhemmin kouluvuosina (Kalliala 2001, 190).

Esiopetuksessa juhlitaan myös kirkkovuoden juhlia, jotta lapsi saisi kokemuksia niiden sisällöstä ja perinteistä (Petäjä 2008, 127–129). Jos luokassa on enemmistöryhmään kuulumattomia ja he kuuluvat muihin uskontokuntiin, on tärkeää käsitellä myös heidän uskontoonsa liittyviä tapoja ja juhlia (Päällyssaho 2001, 104). Uskontokasvatukseen tuo lisäarvoa katsomuskasvatuksen ohella uskonnon keskeiset sisällöt, esimerkiksi Raamatunkertomukset ja henkilöt (Petäjä 2008, 127–129). Uskontokasvatuksessa ollaan myös tekemisissä eettisen kasvatuksen kysymysten äärellä, eli pohditaan ja mietitään oikean ja väärän sekä hyvän ja pahan ongelmaa (Salminen 2001, 4).

Vuonna 2000 voimaan tulleen opetussuunnitelman perusteiden uskontokasvatus on herättänyt paljon keskustelua. Esimerkiksi Helsingin Sanomien Miksi-palstalla vuonna 2000 kysyttiin, miksi tarhassa ei enää vietetä joulujuhlaa? Kysymys ja jatkokommentit osoittivat, että joulujuhlan poisjääminen ei ole kaikille yhdentekevää. Lapsi, joka jää vaille kuusta, perinteisiä jouluvirsiä ja jouluevankeliumia, menettää todella jotain olennaista. Kun perinteinen joulujuhla jätetään pois, se merkitsee arvokkaan suomalaisen kulttuuriperinteen väheksymistä ja luopumista luonnollisesta keinosta toteuttaa uskontokasvatusta yhteisen juhlan yhteydessä. (Kalliala 2001, 167.)

Uskonnonopetusta on ollut Suomessa perinteisesti vain kouluissa. Kirkolla oli merkittävä rooli kansanopetuksen kehittäjänä ja kristillisyys oli taas vahvasti mukana kehittyvän koululaitoksen perusarvoissa. Koululaitoksen alkutaipaleella koko koulun toiminnassa, ilmapiirissä ja tavoitteissa näkyi kristillisyys. Esimerkiksi aamuhartauksia pidettiin päivittäin. Tilanne on muuttunut yhteiskunnan muutoksen ohessa. Yhteiskunnan kasvatustehtävä on alettu nähdä neutraalimpana ja moniarvoisempana kuin aiemmin. (Halme 2008, 167.) Uusi uskonnonvapauslaki tuli voimaan 1.8.2003, ja perusopetuslaki hyväksyttiin samassa yhteydessä. Tunnuksellisesta uskonnonopetuksesta siirryttiin oman uskonnon opettamiseen. (Halme 2008, 173.)

#### **4.5 Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen kehitys**

Varsinainen lastentarhatoiminta alkoi Suomessa vuonna 1888, jolloin Hanna Rothman perusti köyhien kotien lapsille ensimmäisen kansanlastentarhan, Fröbel-laitoksen, jonka kasvatuseräajatteluun kuului kristillisiä elämänarvoja. Rothmanin ja hänen työkaverinsa Elisabeth Alanderin elämään sisältyi vahva kristillinen vakaumus ja etiikka, jota he käyttivät lastentarhatoimintansa aatepohjana. Uskonnonlisessä kasvatuksessa lapset tutustutettiin kristillisiin traditioihin sekä juhliin. Raamatun sanomaa välitettiin rukouksin, hengellisin lauluin, kuvien, keskustelujen ja kerronnan avulla. Lastentarhan kasvatuseräajattelu pohjautui kristilliseen arvopohjaan, jonka tarkoituksena oli luoda turvallisuuden tunnetta ja luottamusta Jumalan huolenpitoon ja rakkauteen. Kasvatuseräajatteluun kuului myös painottaa erityisesti kiitollisuutta ja lähimmäisen rakkautta. (Kallioniemi 2008, 9-10.)

Hanna Rothman ja Elisabet Alander kouluttivat myös lastentarhanopettajia. Koulutuksen oppiaineisiin kuului myös uskonto ja etiikka, jota esimerkiksi 1920-

luvulla oli yksi tunti viikossa. 70-luvulla yhteiskunnallisen murroksen ja uskonnonvastaisten aatteiden vahvistuessa myös esimerkiksi peruskoulun uskonnonopetusta alettiin vastustaa. Tutkimustietoa ei kuitenkaan ole siitä, miten paljon vastustus vaikutti varhaiskasvatuksen uskontokasvatukseen. 1979 parlamentaarinen Päivähoidon kasvatustavoitekomitea laati mietinnön, jota pidettiin pitkään varhaiskasvatuksen tavoitteiston yleisohjeena. Tuolloin päivähoitolakiin lisättiin tavoitepykälä, jossa kasvatusalueet määriteltiin seuraavasti:

(Kallioniemi 2008, 11-12.)

*Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoidon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatus- ta. Uskonnollisen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. (Laki lasten päivähoidosta 1973.)*

Tämän pykälän mukana uskontokasvatus sai ensimmäistä kertaa selkeän ja lakisääteisen aseman päivähoidossa (Kallioniemi 2008, 12).

## 5 LAPSEN USKONNOLLINEN KEHITYS

Uskonnollinen kehitys muodostuu vuorovaikutuksessa muun kehityksen kanssa jokaisen oman persoona mukaisesti. Uskonnollinen kehitys tarvitsee pohjaksi kokemuksen aikuisen rakkaudesta ja hyväksynnästä, mikä auttaa lasta luomaan pohjan uskoon rakastavasta Jumalasta.

Esikouluikäisen lapsen kehitystä kuvaa minäkeskeisyys. Moni lapsi ajattelee kiltteyden olevan Jumalan rakkauden ehtona, mikä on vastoin kristillistä ajattelua. Lapsi ajattelee, että hyvä ja paha näkyy hänessä itsessään. Häntä ei kuitenkaan tule syyllistää eikä pelotella Jumalalla. 6-vuotiaan mielessä pyörii usein kysymykset kuolemasta. Kuolema tuntuu pelottavalta ja surulliselta, jota täytyy käsitellä lapsen kanssa esimerkiksi piirtäen ja keskustellen. (Luukkonen 1997, 45-46.)

Lapsen uskonnollinen kehityksen yksi tärkeä osa on jumalakuvan muodostuminen. Jumalakuvaa ja sen kehitystä on tutkittu useiden koulukuntien taholta. Kaksi merkittävintä koulukuntaa ovat psykoanalyttinen ja kognitiivinen koulukunta. (Tamm 2002, 10.) Psykoanalyttisen koulukunnan tunnetuimmat edustajat ovat Sigmund Freud ja Erik Eriksson (Tirri 2002, 17). Kognitiivista koulukuntaa edustaa Jean Piaget.

### 5.1 Psykoanalyttinen jumalakuva

Sigmund Freud on psykoanalyysin perustaja, joka uskoi, että lapset luovat sisäisen mielikuvan Jumalasta, jossa he näkevät toiveensa mukaisen isän (Tirri 2002, 17-18; Tamm 2002, 11). Lapsen ja isän väliset varhaiset tunnekokemukset kokoavat pe-



rustan, jolle lapsi rakentaa oman jumalakuvansa. Jos isä on ankara, lapsi ajattelee Jumalan olevan rakastava ja turvallinen. (Tirri 2002, 17-18.) Freud ei kuitenkaan puhu lainkaan tyttöjen jumalakuvan muodostumisesta tai äitien vaikutuksesta jumalakuvan muotoutumiseen. Freudin elinaikana miesten hallitsema yhteiskunta vaikutti yleiseen ajatteluun, eikä tyttöjen uskonnollisuus ja heidän jumalakuvansa ollut Freudille tarpeeksi kiinnostava kohde. (Tamm 2002, 10.)

Freud ajatteli, että ihminen luo käsityksen jumalakuvasta selviytyäkseen elämän tuomista vaikeuksista. Ihminen tuntee itsensä avuttomaksi elämän ehtojen, kuten kuoleman, edessä ja tarvitsee tuekseen ylimaallisen vanhemman, sellaisen jota hänen oma vanhempansa ei ole. (Tamm 2002, 11.)

Freudin mukaan lapsen jumalakuvan kehittyminen alkaa varhaisessa vaiheessa. Lapsi varastoi muistiinsa erilaiset tunnekokemukset isästään, kuten rakkauden, kaipuun, vihan ja pelon. Viiden vuoden iässä lapsi muistot ja tunteet muuttuvat sisäisiksi käsityksiksi. Tuolloin osa lapsen ulkoisesta maailmasta muuttuu sisäiseksi maailmaksi ja siirtyy yliminään. Sisäisessä yliminässä vanhempaa edustava jumalakuva, joka herättää lapsen ajatukset, kuten omatunto. Lapsen jumalakuva muodostuu vahvemmassa rakkaudesta ja armosta, kuin lapsen omaan isään. Siitä huolimatta, että jumalakuva on omaa isää vahvempi, se pysyy todellisen isän kuvana. (Tamm 2002, 12.)

Freudin näkemykset saivat oman aikansa teologit hämmentyneiksi. Kukaan ei uskaltanut asettua Freudin ajatusten taakse ennen kuin vasta myöhemmin Erik Eriksonin toimesta. (Tamm 2002, 12.) Myös Eriksonin teorian mukaan lapsen varhaiset tunnekokemukset ovat merkityksellisiä jumalakuvan luomiselle. Erikson ottaa käsityksessään huomioon isän lisäksi myös äidin (Tirri 2002, 18). Äidin, isän tai jonkun muun rakkaan henkilön tai Jumalan suhde lapseen antavat ensimmäisen

kosketuksen ihmisen kyvyille rakastaa toista ihmistä. Kuten Freudkin, myös Erikson ajattelee lapsen jumalakuvan kehittyvän viisivuotiaana. Erikson ajattelee, että viisivuotiaana kehittynyt persoonallinen jumalakuva muokkautuu uskonnon kuvaamaan jumalakäsitykseen ja sen kautta saavuttaa korkeamman henkisen tason. (Tamm 2002, 12- 13.)

## 5.2 Kognitiivinen jumalakuva

Jean Piaget tutki lasten kognitiivista kehitystä vuosikymmenten ajan. Piaget jakaa lasten kehityksen neljään vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe käsittää 0-2 vuoden iän ja sitä Piaget kutsuu sensomotoriseksi vaiheeksi. Tälle vaiheelle ominaista on, että lapselle kehittyy aistielinten kautta suhde ulkoisiin objekteihin, eli lapsi oppii tulemaan toimeen ympäristössään. Tämä vaihe antaa perustan kaikelle myöhemmälle kehitykselle. (Holm 2004, 26.)

Toinen vaihe on esioperationaalinen vaihe. Tämä vaihe kestää noin seitsemän vuoden ikään asti, jolloin lapsen ajattelu on minäkeskeistä. Tässä vaiheessa lapsi tekee johtopäätöksiä, jotka eivät välttämättä ole aikuisten mielestä oikeita, sillä lapsi ei ymmärrä, että hänen näkökulmansa on vain yksi monista näkökulmista. Lapsi itse ajattelee johtopäätöksiensä olevan kuitenkin loogisia. Tälle vaiheelle ominaista on lapsen kielenkehityksen vahvistuminen. Lapsi osaa käyttää kieltään itsenäisesti. Tässä vaiheessa lapsi oppii yleensä ensimmäiset uskonnolliset käsitteet. (Holm 2004, 26-27.)

Kolmas vaihe on konkreettisten operaatioiden vaihe. Vaihe käsittää ikävuodet seitsemästä kahteentoista. Lapsen itsenäinen kehitys on parempaa eikä hän ajattelee enää niin minäkeskeisesti. Lapsi ymmärtää paremmin konkreettisiin tilantei-

siin liittyvät pitkät ajatusketjut. Kolmannessa Piaget'n kehitysvaiheessa lapsi ei ole enää intuitiivinen, vaan pystyy ajattelemaan aikaa taaksepäin. Lapsi osaa tehdä yksinkertaisia johtopäätöksiä ja hänellä on kykyä yhdistellä näkökulmia. (Holm 2004, 27.)

Neljättä ja viimeistä Piagetin kehitystasoa nimitetään muodollisten operaatioiden vaiheeksi. Tämä kehitysvaihe sijoittuu 12-14 vuoden ikävälille. Tuolloin lapsi pystyy käyttämään hypoteettisia päättelyjä ja tekemään abstrakteista kertomuksista johtopäätöksiä. Nuori pystyy myös näkemään mitä on hyvyys, pahuus ja hengellisyys. (Holm 2004, 27.)

Piaget'n teorioita uskonnollisessa kehityksessä on tutkittu useiden tutkijoiden taholta. Ronald Goldman on osoittanut tutkimuksissaan, että lapsi ei varsinaisesti voi ennen muodollisten operaatioiden vaihetta ymmärtää Raamatun kertomusten abstraktisuutta, esimerkiksi Jeesuksen vertauksia. (Holm 2004, 27.) James W. Fowler ja Fritz Oser ovat myös lapsen uskonelämää koskevissa tutkimuksissaan pohjanneet teoriaansa Piaget'n kehitysteorioihin. Heidän tutkimuksensa mukaan lapsi ajattelee intuitiivisesta ja kirjaimellisesti murrosikänsä saakka, jolloin lapsi saavuttaa kypsän uskonnollisen ajattelun. (Holm 2004, 29.)

Kognitiivisen kehityksen tutkimusten kautta voimme havaita, että uskonnon käsitteet ja opit eivät ole helppoja asioita lapsille ja ne edellyttävät kehittynyttä intellektuaalista kykyä. Vasta murrosiässä lapsi on yleensä siinä vaiheessa, että pystyy mahdollisesti kunnolla ymmärtämään näitä asioita. Kaikki lapset eivät kuitenkaan ole siinä vaiheessa välttämättä vielä murrosiässäkään. Esimerkiksi ympäristön vaikutukset tai vammaisuus voivat vaikuttaa kehitykseen. Abstraktit teologiset käsitteet eivät kuitenkaan ole ainoita asioita uskonnossa. Uskontoon kuuluu myös kertomuksia, historiallisia selostuksia, lauluja, runoja, leikkejä ja pelejä. Lasten

osallistuminen näihin toimintoihin välittää heille uskonnollisesta sisällöstä paljon. Tällaisella toiminnalla välitetään lapselle uskontoa sekä kulttuuria. (Holm 2004, 29.)

### 5.3 Satuhahmoinen jumalakuva

Lapset elävät vaihetta, jossa satuhahmot ovat tärkeänä osana jokapäiväistä elämää. Satuhahmot valtaavat lapsen mielikuvituksen ja lapset ovatkin hyviä tuottamaan sisäisiä kuvitelmia pienine yksityiskohtineen ja ovat lapsen mielessä yhtä eloisia ja selviä kuin todellisuus. Uskontopsykologi Ernes Harms tutki 1940-luvulla lasten jumalakuvaan lasten piirustusten välityksellä. Harmsin mukaan lapset eivät osaa vielä sanallisesti ilmaista ajatuksiaan, tunteitaan ja mielteitään, mutta piirtämällä lapset voivat hahmottaa ajatuksiaan projektiivisesti. (Tamm 2002, 28, 31, 33.)

Harms kutsuu 3-6 vuoden ikävaihetta satuvaiheeksi. Harmsin tutkimuksissa esikouluikäisten lasten Jumalaa kuvaavat piirustukset ovat aina olleet sadunomaisia ja mielikuvitusrikkaita. Satuvaihetta elävät lapset ovat minäkeskeisiä ja Jumalasta piirretyt kuvat kumpuavat omasta kokemusmaailmasta. Lapsi piirtääkin 90 % varmuudella Jumalan ihmisen hahmoon. Jumalan kuvaaminen ihmisen hahmoon kutsutaan myös antropomorfismiksi. Esikouluikäiset piirtävät Jumalan lähes aina vanhaksi sedäksi valkoisessa parrassa. Jumala asuu taivaassa, pilvilinnassa ja sieltä käsin muun muassa sytyttää tähdet taivaalle, synnyttää suuttuessaan ukkosmyrskyn ja puhalttaa tuulet. (Tamm 2002, 32–33.)

Satuvaiheessa olevien lasten jumalakuvaan vaikuttaa lapsen uskonnollinen kasvatust. Jos lapsen elämään kuuluu Raamatun kertomukset, on myös jumalakuva

enemmän "raamatullinen". Tämä näkyy esimerkiksi Jumalalle puetusta palestiinalaisten vaatteista, pitkästä parrasta ja sandaaleista. Lapset, joiden elämään ei kuulu vahvasti Raamatun kertomukset kuvaavat Jumalan vanhana miehenä, kuninkaana tai mahtavana haltijana. Lapset voivat myös kuvata Jumalan oman itsensä kautta, jolloin Jumala piirretään pienen pojan tai tytön hahmoon. Yhteneväistä näille molemmille tahoille on, että Jumala kuvataan suurena ja voimakkaana, hänet kuvataan ihmiseksi, joka loi taivaan ja maan. Lapset ajattelevat myös, että Jumala vierailee maapallolla muun muassa myrskyjen tai sateen kautta. (Tamm 2002, 33.)

## 6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksemme on luonteeltaan laadullinen, eli kvalitatiivinen. Laadullisella aineistolla tarkoitetaan aineistoa, joka on ilmaisultaan tekstiä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukana, niin kävi myös meillä. Alkuperäinen suunnitelma muuttui moneen otteeseen tutkimuksen aikana, tämä tietenkin osittain johtui myös siitä, että emme vielä aluksi olleet varmoja miten rajaamme aiheemme. (Eskola & Suoranta 2001, 15.)

Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen, siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Otimme kaksi erilaista paikkakuntaa, Tornion ja Ylivieskan tutkimuksen kohdekaupungeiksi, koska halusimme kartoittaa enemmän kuin yhden alueen esiopetuksen uskontokasvatusta. Se myös lisää mielestämme tutkimuksen luotettavuutta, kun paikkakuntia on enemmän kuin yksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

### 6.1 Tutkimusongelmat

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, miten uskontokasvatus näkyy nykypäivänä esiopetuksessa. Olemme itse saaneet uskonnollista kasvatusta kotona ja koulussa pienestä pitäen, joka on vaikuttanut elämäämme positiivisella tavalla. Siksi uskontokasvatus tuntuu mielestämme tärkeältä ja luonnolliselta osana lapsen kasvua ja kehitystä. Kristinusko on myös tärkeä osa Suomen kulttuuri-historiaa, joten on mielenkiintoista ja tärkeää tietää, kuinka se todella näkyy nykypäivänä esiopetuksessa. Miten se näkyy esiopetuksen arkipäivän askareissa ja juhlapäivinä? Kristinuskoon kuuluu myös runsaasti eleitä ja tapoja, käytetäänkö niitä ja nä-

kyvätkö ne? Ensimmäinen tutkimusongelmamme oli siis se, onko uskontokasvatusta nykypäivän esiopetuksessa.

Toinen ongelmamme oli se, miten monikulttuurisuus näkyy esiopetuksen uskontokasvatuksessa. Halusimme ottaa monikulttuurisuuden huomioon tutkimuksemme, koska Suomessa on yhä enenevässä määrin maahanmuuttajia, joilla on omat uskontotaustansa. Suomi on muuttumassa kokoajan moniarvoisemmaksi, joten monen asian on varmasti muututtava sen mukana. Halusimme selvittää, onko uskontokasvatus muuttunut ja mikä merkitys sillä tänä päivänä on.

## **6.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen luotettavuus**

Valitsimme kyselyn tutkimusmenetelmäksi, koska se soveltui parhaiten tutkimuksemme. Kyselylomakkeita lähti Ylivieskaan ja Tornioon ja yhteensä niitä oli 25. Kyselylomakkeisiin laitoimme avoimia kysymyksiä, koska jokaisen esiopetusryhmän lapset ovat erilaisia ja ohjaajakin voi käyttää erilaisia opetusmenetelmiä. Näin ollen ajattelimme avointen kysymysten olevan oikea vaihtoehto.

Avoimet kysymykset ovat hyviä siksi, koska ne antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään, kun taas monivalintakysymykset kahlitsevat vastaajan valmiiksi rakennettuihin vaihtoehtoihin. Avoimet kysymykset sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin eivätkä ehdota valmiita vastauksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 201.)

Lähetimme kyselylomakkeen (LIITE 1), Tornion ja Ylivieskan esiopetusryhmille. Tornioon lähetimme 10 kyselylomaketta ja Ylivieskaan 15. Kyselylomakkeen kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, mihin ryhmän opettajat vastasivat vapaa-

muotoisesti. Tornioon kyselylomakkeet menivät perille siten, että Henriikka lähetti lomakkeen päivähoidon päällikölle, Riitta Kelonevalle, joka toimitti kyselylomakkeet perille esiopetusryhmien opettajille. Ylivieskan esiopetusryhmille Jaana toimitti kyselylomakkeet postitse, joihin liitettiin postimerkillä varustetut palautuskuoret. Saatekirjettä emme lomakkeeseen erikseen laittaneet, koska kyselylomakkeessa oli lyhyesti kerrottu ketä me olemme, miksi teemme kyselyn, mihin mennessä vastaukset tulee palauttaa ja kiitokset vastauksesta. Kyselylomakkeita lähetettiin Tornioon kymmenen ja Ylivieskaan 15, eli yhteensä 25 kyselylomaketta. Kyselylomakkeita tuli takaisin Tornioista kymmenen, eli kaikkiin vastattiin, jotka lähetettiin. Ylivieskassa vastattiin seitsemään kyselylomakkeeseen. Yhteensä kyselylomakkeita tuli takaisin 17/25.

Ajattelimme tutkimuksen luotettavuutta, kun valitsimme kaksi paikkakuntaa tutkimuskohteiksi. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on siis parempi ottaa useampi tutkimuskohde, koska kaikki paikkakunnat ovat erilaisia ja jokaisella kunnalla on omat opetussuunnitelmansa. Luotettavuudesta kertoo myös se, että kyselylomakkeista tuli takaisin yli puolet ja kyselylomakkeiden avoimiin kysymyksiin vastattiin kattavasti ja värikkäästi. Melkein kaikissa vastauksissa näkyi ohjaajan oma persoona, joka kertoo mielestämme rehellisestä vastauksesta ja aidosta kiinnostuksesta tutkimustamme kohtaan.



## 7 TULOKSET

Kyselymme kohderyhmänä olivat Ylivieskan ja Tornion esiopetusryhmät, joiden ohjaajat vastasivat kyselyymme. Kysyimme kyselylomakkeissa, miten esiopetus suunnitelman uskontokasvatus näkyy opetustuokioissa ja niiden ulkopuolella. Ajattelimme tässä lähinnä esiopetussuunnitelmaa, joka on laadittu paikkakunta-kohtaisesti. Kysyimme myös, kuinka kirkkovuoden juhlat näkyvät esiopetuksessa.

Halusimme kiinnittää huomiota myös monikulttuurisuuteen, koska Suomeen tulee yhä enenevässä määrin maahanmuuttajia. Kysyimme, miten monikulttuurisuus näkyy ryhmässä. Halusimme myös selvittää, miten toimitaan tilanteissa, joissa lapsi ei saa osallistua uskontokasvatukseen. Esimerkiksi kaikki eivät välttämättä kuulu kirkkoon tai jostain muusta syystä eivät halua osallistua uskontokasvatukseen.

Kysyimme kyselyssämme myös, kuinka esiopetuksessa huomioidaan vanhempien toiveet. Jos vanhemmat eivät itse huomaa esittää toiveita, kysytäänkö lasten vanhemmilta, saako heidän lapsensa osallistua uskontokasvatukseen? Vaikka melkein jokaisessa kyselylomakkeen vastauksesta näkyi ohjaajan oma persoona, halusimme kuitenkin tietää, mitä he itse ajattelevat uskontokasvatuksesta. Kysyimme siis myös ohjaajien omia mietteitä uskontokasvatuksesta. Uskonnon opettamiseen ei tarvita nykyään kirkon jäsenyyttä, joten esiopetuksen ohjaajista ei välttämättä kaikki edes kuulu kirkkoon tai he eivät muuten välitä uskontokasvatuksesta. On siis mielestämme hyvä tietää vastaajan oma asenne uskontokasvatusta kohtaan.

Kyselyn purkaminen jaettiin niin, että Henriikka purki Tornion vastaukset ja Jaana Ylivieskan.

## 7.1 Kuinka uskontokasvatus näkyy Tornion esiopetuksessa?

Lähetimme Tornioon kyselylomakkeita kahteen eri esiopetuspisteeseen, jossa molemmissa on viisi ryhmää, eli kaikkiaan kymmenen kyselylomaketta lähti Tornioon. Kaikki kymmenen kyselylomaketta tuli takaisin, joka on todella hyvä asia tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Esikoululaisia oli jokaisessa ryhmässä 11–12. Yhteensä Tornion kyselyyn osallistuneista ryhmistä tuli 114 esikoululaista. Jokaisella ryhmällä oli yksi ohjaaja. Ohjaajista yhdeksän oli lastentarhan opettajia ja yksi oli lastenohjaaja, mutta kyselylomakkeiden perusteella jokainen ohjaaja teki töitä omalla persoonallaan. Tämän huomion siksi, koska kyselylomakkeista kävi selvästi ilmi, että jokaisella ryhmällä on erilaiset tavat uskontokasvatukseen.

### 7.1.1 Uskontokasvatuksen toteutuminen käytännössä

Jokainen kyselyyn vastannut mainitsi, että esikoulussa käy säännöllisesti tai kerran kuussa seurakunnan työntekijä pitämässä uskonnollisen opetustuokion tai hartauden, joihin sisältyy opettavainen Raamatun kertomus. Kuudessa ryhmässä kirkolliset juhlapyhät näkyivät ja ne otettiin huomioon myös ohjaajan vetämissä opetustuokiossa muun muassa tarinoiden välityksellä. Yksi ohjaaja mainitsi käyttävänsä apuna ”Meidän juhlapyhät”-kirjaa. Yhdestä ryhmästä mainittiin, että opetustuokioissa lauletaan uskonnollisia lauluja. Viidessä lomakkeessa mainittiin, että päivittäin keskustellaan lapsia askarruttavista kysymyksistä, esimerkiksi kuolemasta. Näissä viidessä mainittiin myös päivittäiset eettiset keskustelut.

Ruokarukous ja juttelutuokiot askarruttavista asioista nousivat kyselylomakkeista päällimmäisenä esiin opetustuokioiden ulkopuolella olevasta uskontokasvatuksesta. Ruokarukous mainittiin viidessä kyselylomakkeessa. Keskustelut, joihin

kuului toisten huomioon ottaminen, auttaminen, anteeksi antaminen ja kiitollisuus sekä ristiriitatilanteet näkyivät kyselylomakkeista viidessä. Kaksi ohjaajaa kertoi askartelevansa suojelusenkeleitä ryhmässään, jonka näkevät osana uskontokasvatusta. Yhdessä kyselylomakkeessa mainittiin uskonnolliset sadut. Kahdessa ryhmässä ei ollut opetustuokioiden ulkopuolella juuri ollenkaan uskontokasvatusta. Toisessa se perusteltiin sillä, että ryhmässä on eri uskontokuntaan kuuluvia esikoululaisia.

Kaikissa kymmenessä ryhmässä kirkkovuoden juhlat näkyivät. Yhdeksässä lomakkeessa kerrottiin, kirkkovuoden juhlista kerrotaan lapsille taustaa ja historiaa sekä kerrotaan miksi niitä juhlitaan. Menetelminä juhlien taustojen läpikäymiseen oli kertominen, keskusteleminen, laulaminen, satujen kertominen ja askarteleminen. Yhdessä kyselylomakkeessa mainittiin, että seurakunnan työntekijä hoitaa kirkkovuoden juhlista kertomisen. Kaksi ohjaajaa mainitsi, että kirkkovuoden juhlat näyttelevät pääosaa kyseisenä aikana opetuksen sisällössä. Toinen näistä ohjaajista kertoi, että he käyvät myös joskus kirkossa jonkin kirkkovuoden juhlan aikana ja esikoulun joulujuhliissa esitetään usein joulukuvaelma jouluevankeliumin pohjalta.

### **7.1.2 Monikulttuurisuus ja muut vakaumukset**

Kymmenestä esiopetusryhmästä kolmessa ryhmässä kussakin oli yksi eri kulttuurista kotoisin oleva lapsi, eli 3/114. Näistä kolmesta lapsesta yksi kuului kuitenkin evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Yhdessä ryhmässä oli sellainen lapsi, jolla vanhemmat olivat eronneet kirkosta, jonka vuoksi hän ei osallistunut uskontokasvatukseen.

Yhdeksän ohjaajaa vastasi, että kun joku lapsista ei voi osallistua uskontokasvatukseen, heidät viedään toiseen ryhmään siksi aikaa tai järjestetään muuta toimintaa. Jos mahdollista, kaikkien ryhmien lapset, jotka eivät osallistu uskontokasvatukseen, kootaan samaan ryhmään uskontokasvatuksen ajaksi. Näin mainittiin yhdessä kyselylomakkeessa. Yksi ohjaaja mainitsi, että joskus vaihtoehdoksi uskontokasvatukselle tarjotaan eettisiä keskusteluja. Yhdessä ryhmässä joskus kyseiset lapset tulevat myöhemmin esikouluun, jos uskontokasvatusta on aamulla. Yksi ohjaaja kuitenkin mainitsi, että aina uskontokasvatusta ei voi sivuuttaa:

*Kaikissa tilanteissa lapsia ei voi eristää uskontokasvatukselta, eikä aina tarvikkaan, sillä suurin osa uskontokasvatuksestamme kuuluu suomalaiseen kulttuuriin ja perinteeseen (Ohjaaja 5).*

Jokaisen ryhmän ohjaaja ilmoitti kyselylomakkeessa, että kaikkien lasten vanhempien kanssa jutellaan, saako heidän lapsensa osallistua uskontokasvatukseen. Vanhempien kanssa jutellaan myös siitä, onko lapsilla mahdollisesti muita vakaumuksen vuoksi erityisesti huomioitavia asioita. Neljästä ryhmästä kerrottiin, että vanhemmat yleensä itse ottavat lastensa vakaumuksen tai erityistoiveet itse puheeksi. Kaksi ohjaajaa mainitsi, että asia kysytään myös kyselykaavakkeella ennen esiopetuksen alkua.

### **7.1.3 Ohjaajien mietteitä esiopetuksesta**

Kolme ohjaajaa kertoi olevansa tyytyväisiä seurakunnan kanssa tehtävään yhteistyöhön ja olivat iloisia siitä, että seurakunnalta järjestetään hyviä tärkeitä uskonto-  
hetkiä, jotka ovat myös lapsille mielekkäitä. Kuusi ohjaajaa koki uskontokasvatuksen muuttuneen. Muutoksia kuvailtiin muun muassa näin:

*Nykyään pitää miettiä tarkemmin, miten asiat esittää uskontokasvatuksessa (ohjaaja 8).*

*Uskontokasvatus on muuttunut ja suurimmaksi osaksi eri uskontokuntiin kuuluvoien ihmisten lisääntymisen vuoksi (ohjaaja 5).*

*On muuttunut tarpeesta enemmän eettisten asioiden suuntaan (ohjaaja 4).*

*On muuttunut ja tullut lähemmäksi arkea (ohjaaja 2).*

Yksi ohjaaja painotti sitä, että varmasti jokaisen ohjaajan oma henkilökohtainen vakaumus vaikuttaa siihen, kuinka paljon hän omassa ryhmässään painottaa uskontokasvatusta. Kaikkiaan kuusi ohjaajaa mainitsi uskontokasvatuksen olevan tärkeä osa esiopetusta.

## **7.2 Kuinka uskontokasvatus näkyy Ylivieskan esiopetuksessa?**

Lähetimme Ylivieskaan kaikkiin kouluissa ja päiväkodeissa järjestettäviin esiopetusryhmiin oman kyselylomakkeen. Yhteensä lomakkeita lähetettiin 15, joista kahdeksan oli koulussa ja seitsemän päiväkodissa toimivaa ryhmää. Kyselyyn vastasi seitsemän esiopetusryhmää, joista kaksi on kouluissa ja viisi päiväkodissa toimivaa ryhmää. Ryhmissä on esikoululaisia 7-21. Koko kyselyalueella esikoululaisia on 194, joista puolet on päivähoidon järjestämässä ja puolet koulun järjestämässä esiopetuksessa. Kyselyyn vastanneissa ryhmissä on esikoululaisia yhteensä 86. Ohjaajien määrä ryhmissä on yllättävän vaihteleva. Molemmissa kouluissa esiopetuksessa on yksi lastentarhanopettaja ja kouluavustaja tarvittaessa. Päiväkodissa seitsemän esikoululaisen ryhmässä on yksi lastentarhanopettaja ja yksi ryhmäavustaja, kuten myös 15 lapsen ryhmässä. Yhdeksän lapsen ryhmässä on vain yksi lastentarhanopettaja. 13 lapsen ryhmässä on kaksi lastentarhanopettajaa ja

yksi avustaja ja 21 lapsen ryhmässä yksi lastentarhanopettaja, yksi sosionomi sekä yksi lastenhoitaja.

### 7.2.1 Uskontokasvatuksen toteutuminen käytännössä

Uskontokasvatus näkyy eri ryhmissä eri tavalla. Kaikissa ryhmissä otetaan huomioon kristilliset juhlapyhät, joista ensisijaisesti pääsiäinen ja joulukokous. Yhdessä ryhmässä ei varsinaista kristinuskon opetusta ole lainkaan, mutta he keskustelevat paljon elämän suurista kysymyksistä, kuten elämästä ja kuolemasta. Jokaisessa ryhmässä seurakunnan työntekijä käy pitämässä noin kerran kuukaudessa pyhäkouluja ja kaksi kouluissa toimivaa ryhmää osallistuvat kuukausittain järjestettävään seurakunnan aamunavaukseen. Yksi ryhmistä kokee uskontokasvatuksen läsnä olemisen näin:

*Parhaimmillaan se on luontevasti läsnä koko ajan. Se on arkipäivän tilanteita. Huomioimme kirkkovuoden juhlat. Puhumme lähimmäisen kohtaamisesta, syntymästä, kuolemasta, riitojen sopimisesta. Luen Raamatun kertomuksia, opettelemme lasten hengellisiä lauluja sekä pieniä rukouksia. (Ohjaaja 2)*

Yhdessä ryhmässä uskontotuokioita pidetään kuukausittain, joka on toteutettu opetussuunnitelman mukaisesti.

Opetustuokioiden ulkopuolella uskontokasvatus näkyy kolmessa ryhmässä ruokarukouksessa. Myös kolme ryhmää mainitsee käyvänsä syksyllä ja/tai keväällä kirkossa. Keskustelut näkyvät myös opetustuokioiden ulkopuolella. Kolmessa ryhmässä keskustellaan anteeksi pyytämisestä ja antamisesta, toisten huomioon ottamisesta ja kunnioittamisesta. Yhdessä ryhmässä keskustellaan myös luonnossa

liikuttaessa siitä kuka on kaiken luonut. Kahdessa ryhmässä uskontokasvatus ei näy juuri mitenkään.

Kirkolliset juhlapyhät näkyvät kaikissa ryhmissä. Viidessä ryhmässä keskustellaan juhlan kristillisestä merkityksestä. Yhdessä ryhmässä vietetään juhlapyhiä perinteisesti kulttuuriamme kunnioittaen. Kaksi ryhmistä mainitsee lasten askarteleavan juhlaan liittyviä asioita ja kolmessa ryhmässä lauletaan juhliin liittyviä lauluja. Neljässä ryhmässä juhlapyhien viettoon kuuluu myös kirkko tai muu seurakunnan toiminta.

### **7.2.2 Monikulttuurisuus ja muut vakaumukset**

Seitsemästä ryhmästä vain yhdessä ryhmässä on eri kulttuurista olevia lapsia. Ryhmässä on yksi turkkilainen ja yksi kiinalainen. Kyselylomakkeessa ei kuitenkaan mainita vaikuttaako kiinalaisen ja turkkilaisen lapsen kulttuuri uskontokasvatukseen. Yhdessä ryhmässä on yksi lapsi, joka on Jehovan todistaja. On aika yllättävää, miten vähän Ylivieskan esiopetuksessa on lapsia eri kulttuureista.

Viidessä ryhmässä tilanne jossa lapsi ei voi osallistua uskontokasvatukseen on ratkaistu niin, että lapsi tekee jotain muuta korvaavaa tehtävää kouluavustajan tai lastenohjaajan kanssa. Muita tehtäviä ovat muun muassa piirtäminen tai muovailu. Kahdessa ryhmässä on myös mainittu, että lapsi voi olla esimerkiksi joulun aikaan kokonaan pois esiopetuksesta ja olla sen ajan vanhempien kanssa kotona. Kahdessa vastauslomakkeessa ei erityisjärjestelyjä ole vielä tarvinnut käyttää.

Neljä ohjaajaa ilmoitti, että heillä ei suoranaisesti kysyttyä lupaa uskontokasvatukseen, mutta kasvatust keskustelujen edeltävässä kyselylomakkeessa kysytään per-

heen kasvatuseriaatteista ja kasvatustieteilijöiden yhteydessä asiasta keskustellaan tarkemmin. Kolmessa ryhmässä lupa kysytään kirjallisesti minkä jälkeen siitä vielä keskustellaan tarkemmin. Yksi ohjaajista kertoo, että vanhempien toiveet uskontokasvatukseen liittyvät usein musiikin kuunteluun ja television katseleluun. Hän ei kysy vanhemmilta erillistä lupaa, sillä hän olettaa, että vanhemmat esittävät omat toiveensa suoraan ohjaajille. Yksi ohjaaja kuvaa vanhempien toiveiden huomioimista näin:

*Vanhempien vakaumusta ja kodin kristillistä sekä kulttuuriin liittyviä tapoja kunnioitetaan. Asiasta keskustellaan ja sovitaan yhdessä VASU-keskusteluissa. (Ohjaaja 1)*

### 7.2.3 Ohjaajien mietteitä esiopetuksesta

Kuusi ohjaajaa on sitä mieltä, että uskontokasvatus on vähentynyt viime vuosina. Yksi on ollut vuosia poissa alalta, joten hän ei osannut sanoa miten uskontokasvatus on muuttunut. Vähentyminen näkyy neljässä ryhmässä ruokarukouksen poistamisena ja virsien laulamisen vähentymisenä. Muutoksia kuvattiin myös näin:

*Luulen, että uskontokasvatus kielletään tulevaisuudessa. Asia nousee nykyisin tiedotusvälineissä esille ja uskontokasvatuksen alasajoa ajetaan ponnekkaasti. Esim. ruokarukous saa osakseen arvostelua ja seurakuntien työntekijöiden vierailut. Kirkkoon kuulumattomat vanhemmat ovat lisääntyneet. He myös herkästi kieltävät tunnuksellisen uskontokasvatuksen. Muutos on ollut radikaali 2000 – luvulla. Opettajana olen epävarmaa. Jos ryhmässä on lapsi/lapsia, joille ei saa antaa uskontokasvatusta, sen osuus vähenee myös muilta automaattisesti. (ohjaaja 2)*



Kaksi ohjaajaa kokee, että seurakunnan työntekijän pitämät hartaudet ovat tärkeä osa uskontokasvatusta. Toinen heistä pitää sitä hyvänä siksi, että ei koe omia taitojaan uskontokasvatuksen alueelta kovin vahvaksi. Yksi ohjaaja ajattelee uskontokasvatuksen olevan yhtä tärkeä sisältöalue kuin mikä tahansa muukin alue ja on myös merkittävä osa suomalaista kulttuuriperintöä. Hän kokee myös, että uskonnollisten ja eettisten aiheiden käsittely rauhoittaa ja tasapainottaa lasta. Yksi ohjaajista on vastannut, että uskontokasvatusta ei voi käydä läpi kuin aika yleisellä tasolla ja oma mielipide asioista on pidettävä erillään. Kaksi vastanneista ohjaajista kertoo, että uskontokasvatus keskittyy nykyään enimmäkseen juhlapyhiin, joiden vietto on pysynyt vahvimmin ennallaan.

### **7.3 Johtopäätökset**

Tutkimuksessamme halusimme kartoittaa miten uskontokasvatus näkyy esiopetuksessa Tornion ja Ylivieskan alueella, miten se näkyy arjessa, kuinka kirkkovuoden juhlat otetaan huomioon, miten eri kulttuurit ja uskonnot vaikuttavat opetukseen sekä miten uskontokasvatus on muuttunut viime vuosina. Kyselyyn osallistui Tornion esiopetusryhmistä kaikki 10 ja Ylivieskasta 7/15.

Teoriaosassa kävimme läpi valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelmaan perusteet sekä Ylivieskan että Tornion omat valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan perustuvat opetussuunnitelmat. Kyselylomakkeista kävi ilmi, että opetussuunnitelmat ovat tärkeänä tukena uskontokasvatuksen suunnittelussa. Juhlapyhät näkyvät molemmissa kunnissa vahvasti ja etenkin joulu ja pääsiäinen ovat tärkeitä tapahtumia. Valtakunnallisessa esiopetuksen perusteissa mainitaankin, että tavoitteena on, että lapsi oppii uskonnollisten juhlien merkityksen.

Teoriaosassa tuli esille niin valtakunnallisessa opetussuunnitelman perusteessa kuin molempien kuntien omassa opetussuunnitelmassa uskonnon keskeisten sisältöjen merkitys. Osissa Ylivieskan ja Tornion ryhmistä keskeiset sisällöt näkyvät kirkkovierailuina, virsien ja muiden uskonnollisten laulujen laulamisenä sekä Raamatun kertomusten lukemisenä. Molemmissa kunnissa seurakunta on mukana esiopetuksessa noin kerran kuussa järjestettävän tuokion omaisuudessa. Vain yhdessä Ylivieskan ryhmässä ei varsinaista uskontokasvatusta ole ollenkaan, vaan lasten kanssa käydään pääasiassa eettisiä keskusteluja. Valtakunnallisessa opetussuunnitelman perusteissa mainitaankin eettisten keskustelujen tarpeellisuus. Noin puolet vastanneista ryhmistä, niin Torniossa kuin Ylivieskassakin, korostaa eettisten keskustelujen merkitystä, joista etenkin syntymä ja kuolema ovat selkeimmin esillä. Ruokarukous nousi vastauksista selkeästi esille. Ylivieskassa ruokarukouksen säilyttäminen ja pois jättäminen nousi esille. Perustuslaissa turvataan jokaisen lapsen oikeus uskonnon ja omatunnon vapaudelle, joten ruokarukouksen käyttäminen koettiin hankalaksi asiaksi.

Monikulttuurisuus ei näy kovin kattavasti Ylivieskan ja Tornion esiopetuksessa. Niin Ylivieskassa kuin Torniossakin heitä oli kolme, eli huomattava vähemmistö. Monikulttuurisuus ei siis näyt kovin vahvasti ryhmissä. Opetussuunnitelmassa mainitaan, että lapsen uskonnollisesta kasvatuksesta päättää vanhemmat. Kaikki ryhmät joko kysyvät vanhemmilta lupaa uskontokasvatukseen tai olettavat sen tulevan ilmi keskusteluissa. Esiopetukseen kuuluu uskontokasvatusta tai elämäntietokasvatusta, joista vanhempi voi päättää mihin opetukseen lapsi osallistuu. Ylivieskassa ja Torniossa uskontokasvatukseen osallistumattomille järjestetään muuta toimintaa tai he ovat kokonaan sen ajan pois esiopetuksesta. Korvaavia tehtäviä ovat muun muassa piirtäminen, muovailu tai eettiset keskustelut.

Suurin osa niin Ylivieskan kuin Tornionkin ohjaajista ajattelee, että uskontokasvatus on muuttunut. Ohjaajat kokevat, että muutos näkyy eniten esimerkiksi ruokarukouksen pois jäämisestä. Osa ajattelee, myös uskontokasvatuksen tulleen lähemmäksi arkea ja muuttuneen enemmänkin eettiseksi kasvatukseksi. Moni on kuitenkin tyytyväinen seurakunnan kanssa tehtävään yhteistyöhön. Muutama ohjaaja mainitsee, että muutokset johtuvat siitä, että monikulttuurisuus ja kirkoon kuulumattomien määrä on lisääntynyt. Kyselystä tulee myös ilmi, että uskontokasvatus on monen ohjaajan mielestä yhtä tärkeä osa-alue, kuin mikä muu osa-alue tahansa.

## 8 POHDINTA

Olemme molemmat kiinnostuneita uskontokasvatuksesta ja se on mielestämme tärkeää, joten opinnäytetyön aiheen valinta oli luontevaa ja helppoa. Uskontokasvatuksen pinnan alla kytevinä ajatuksina pyöri uskonnonvapauslaki, kirkosta eroaminen ja yksilöllistymisen korostaminen nykypäivänä. Maailma muuttuu, muuttuuko uskontokasvatus sen mukana?

Lähetimme kyselylomakkeita meidän molempien kotikaupunkien esiopetusryhmille, Tornioon ja Ylivieskaan. Otimme kaksi tutkimuskohdetta, koska halusimme tutkimuksemme olevan luotettava ja laaja. Kyselylomakkeiden vastauksia oli todella mielenkiintoista lukea ja purkaa, koska melkein kaikissa vastauksissa näkyi vastaajan oma persoona ja asenne uskontokasvatukseen. Olemme tyytyväisiä, kun valitsimme kyselylomakkeiden kysymykset avoimiksi, koska erilaisten ja persoonallisten vastausten ansiosta pääsimme vastaajien ajatusmaailmaan sisälle.

Tutkimusongelmia meillä oli kaksi, onko uskontokasvatusta nykypäivän esiopetuksessa ja miten monikulttuurisuus näkyy esiopetuksen uskontokasvatuksessa. Saimme näihin ongelmiin vastaukset tutkimuksen avulla. Tiivistettynä tuloksista näkyi selvästi se, että uskontokasvatuksen määrä riippuu ohjaajan omasta asenteesta uskontokasvatusta kohtaan, sekä henkilökohtainen uskonnollisuus. Tutkimuksesta selvisi, että seurakunnan työntekijä käy säännöllisesti pitämässä uskontokasvatusta esiopetusryhmille. Niille, jotka eivät voi vakaumuksensa vuoksi osallistua uskontokasvatukseen, järjestetään tarpeen mukaan muuta opetusta tai ohjelmaa. Kaikelta uskontokasvatukselta ei voi kuitenkaan vältyä, koska se on suuri osa suomalaista kulttuuriperinnettä.

Tutkimuksemme on mielestämme hyvin tärkeä ajatellen maailmaamme, jonka sanotaan muuttuvan kokoajan. Kirkon yhteisöllisyyttä ei arvosteta nykypäivänä niin paljon kuin ennen, jolloin yhteisöllisyys oli näkyvää. Yksilöllisyyden korostaminen ja moniarvoisuus on tuonut ihmisille valinnan vapauden.

## LÄHTEET

- Brotherus, A. Hytönen, & J. Krokfors, L. 2002. Käsitteet ja koulutusjärjestelmä. J. Haapala (toim.) Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. Helsinki: WSOY, 27–39.
- Eskelinen, A. 2000. Anne Eskelisen tarina ja tulevaisuuden näkymät. Teoksessa J. Hämäläinen (toim.) Rakkautta ja rajoja kasvatukseen. Helsinki: Kirjapaja Oy, 153–168.
- Eskola, J & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Halme, L. 2008. Uskonto ja kasvatustieteiden vuorovaikutuksena. Helsinki: Lasten Keskus.
- Hirsjärvi, S, Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15 uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Holm, N. 2004. Teologiaa lasta varten. Teoksessa L. Heinonen, J. Luodeslampi, L. Salmensaari (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 25-47.
- Hujala, E. 2002. Uudistuva esiopetus. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Härkönen, U. 2002. Esiopetus ja esiopetussuunnitelma varhaiskasvatuksen viitekehyksessä. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Kalliala, M. 2001. Sanoista tekoihin ja tekemättömyyteen – uskontokasvatuksen arki päiväkodissa. Teoksessa J. Salminen (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsinki: Hakapaino, 163–199.
- Kallioniemi, A. 2001. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus tiedonalana ja tutkimuskohteena. Teoksessa J. Salminen (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsinki: Hakapaino, 31–58.
- Kallioniemi, A. 2005a. Uskonnonopetus ja uskontokasvatus historiallisyhteiskunnallisessa kontekstissaan. Teoksessa A. Kallioniemi, & J. Luodeslampi (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Helsinki: Kirjapaja Oy, 11–49.

Kallioniemi, A. 2005b. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus monikulttuuristuvassa maailmassa. Teoksessa P. Hilska, A. Kallioniemi & J. Luodeslampi (toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja Oy, 11–37.

Kallioniemi, A. 2008. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 9-23.

Kangasmaa, T. Petäjä, H. & Vuorelma, P. 2008a. Lapsen uskonnollinen kehitys. Teoksessa T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 42- 46.

Kangasmaa, T. Petäjä, H. & Vuorelma, P. 2008b. Uskontokasvatus ja varhaiskasvatussympäristö. Teoksessa T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 47–52.

Kangasmaa, T. Petäjä, H. & Vuorelma, P. 2008c. Varhaiskasvatuksen arvopohja ja lapsen oikeus uskontokasvatukseen. Teoksessa T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 36- 38.

Kangasmaa, T. Petäjä, H. & Vuorelma, P. 2008d. Varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Teoksessa T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 34–35.

Kangassalo, M., Karila, K. & Virtanen, J. 2000. Omat opetussuunnitelmat esiopetukseen. Helsinki: Tammi.

Komulainen, J. 2008. Miksi tarvitsemme uskontokasvatusta? Teoksessa T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 29–33.

Laki lasten päivähoidosta 25.3.1983/304. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>. Luettu 6.4.2010.

Luodeslampi, J. & Nevalainen, S. 2005. Uskonnonopetuksen menetelmiä. Teoksessa A. Kallioniemi & J. Luodeslampi (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Helsinki: Kirjapaja Oy, 196–231.

Luodeslampi, J. & Nevalainen, S. 2007. Lattiakuvat kertovat kirkon elämästä. Teoksessa J. Luodeslampi & S. Nevalainen (toim.) Opetan uskontoa alakoulussa. Helsinki: LK-kirjat, 79–84.

Luodeslampi, J. & Nevalainen, S. 2007. Godly play. Teoksessa J. Luodeslampi & S. Nevalainen (toim.) Opetan uskontoa alakoulussa. Helsinki: LK-kirjat, 85–90.

Luukkonen L. 1997. Lapsen kehitys. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista, käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 30-49.

Mattila, S. 2008. Uskontokasvatuksen orientaatio. Teoksessa T. Kangasmaa, H. Petäjä & P. Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy, 62–68.

Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 2004-2007. 2008. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Opetushallitus 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000. Pdf-tiedosto. Saatavissa: <http://www02.oph.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf>. Luettu 25.3.2010.

Perusopetuslaki. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>. Luettu 9.3.2010.

Petäjä, H. 2008. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Teoksessa J. Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Porvoo: LK-kirjat, 121–131.

Puolimatka, T. 2005. Monikulttuurinen kasvatus, arvot ja tiedollinen eksklusivismi. Teoksessa P. Hilska, A. Kallioniemi & J. Luodeslampi (toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja Oy, 79–102.

Päällysaho, R. 2001. Uskontokasvatus. Teoksessa B. Högström & O. Saloranta (toim.) Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Jyväskylä: Opetushallitus, 103–106.

Saarinen, S. 2002. Uskontokasvatuksen arkea ja juhlaa. Teoksessa S. Saarinen (toim.) Kaikille tilaa riittää. Helsinki: Lasten Keskus. 10-16.



- Salminen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissa. Teoksessa J. Salminen (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsinki: Hakapaino, 1-30.
- Sihvola, J. 2007. Monikulttuurisuuspolitiikan mallit ja tasa-arvoinen koulu. Teoksessa H. Niemi & R. Sarras (toim.) Erilaisuuden valot ja varjot. Eettinen kasvatus koulussa. Keuruu: Otava, 53- 68.
- Strandström, M. 1999. Esiopetus – Sadan vuoden projekti. Teoksessa M. Strandström (toim.) Esiopetusta monella tavalla. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 5-8.
- Tamm, M. 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten keskus.
- Tirri, K. 2002. Lapsen uskon maailma ja sen kohtaaminen. Teoksessa S. Saarinen (toim.) Kaikille tilaa riittää. Päivähoidon uskontokasvatus. Helsinki: Lasten keskus.
- Tornion esiopetussuunnitelma 2008-2009. Word-dokumentti. Saatavissa: [http://www.tornio.fi/filewrap.php?c=&f=esiopetussuunnitelma\\_2008.doc](http://www.tornio.fi/filewrap.php?c=&f=esiopetussuunnitelma_2008.doc). Luettu 15.1.2010.
- Ylivieskan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma. Pdf-tiedosto. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/showattachment.asp?ID=34644&DocID=27275>. Luettu 25.3.2010.

Hei!

Olemme Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakouluopiskelijoita Humanistiselta ja kasvatusalalta Ylivieskasta. Teemme opinnäytetyötä Esiopetuksen uskontokasvatuksesta, johon tutkimme tämän kyselyn avulla Tornion ja Ylivieskan esiopetuksen uskontokasvatusta.

Päiväkoti/koulu, jos ryhmiä on useampi ilmoita myös ryhmän nimi:

---

Paljonko ryhmässä on esikoululaisia?

---

Miten esiopetuksen opetussuunnitelman uskontokasvatus näkyy esiopetuksessa, esimerkiksi opetustuokioina?

---

---

---

---

Miten uskontokasvatus näkyy esikoulun arkipäivässä? (ruokarukoukset yms.)

---

---

---

---

Miten kirkkovuoden juhlat näkyvät esiopetuksessa? esim. joulu, juhannus, pääsiäinen jne.

---

---

---

Mistä kulttuureista lapsia on?

---

---

---

Miten toimitaan tilanteissa, jossa osa lapsista ei saa osallistua vakaumuksensa vuoksi uskontokasvatukseen?

---

---

---

Miten otatte huomioon esikoululaisten vanhempien toiveet uskontokasvatuksen suhteen?

---

---

---

Suuret kiitokset vastauksista!

Opiskelijat:

Henriikka Hurtig ja Jaana Hänninen